

OVER Oegstgeest

Halfjaarlijks tijdschrift
23e jaargang nummer 2
November 2011
Losse nummerprijs: € 4,50

EEN UITGAVE VAN DE VERENIGING OUD OEGSTGEEST

Napoleon in Oegstgeest

*De keizer op tournee door
zijn Nederlandse departementen*

En verder...

Burgemeester Du Boeuff

Kampong Makassar

De geschiedenis van de
Oegstgeester brandweer

De gemeenteschool

De kromme lanen van het
Oranjepark

Kunstenaar Albert-Jan Cool

Doopjurk familie
Van Griethuijsen

Café Het Wapen van Oegstgeest, 1890.

Café de Rooij ofwel Welgelegen, ca. 1910.

Café De Roode Leeuw, ca. 1925.

Café Zomerlust, 1930.

DOOR HANS ULRICH

KROEGMIJMERING

Mijmeren, dat is volgens Van Dale: aanhoudend en weemoedig peinzen. Toen wij in 1970 in Leiderdorp neerstreken, had ik nogal eens last van mijmeringen. Als geboren Twentenaar miste ik de bossen en de bosvogels en de paddenstoelen en kasteel Twickel in Delden. Door die Twickelse bossen heb ik eindelijk gezworven.

Maar toen ontdekte ik dat Oegstgeest niet ver van Leiderdorp af ligt en dat je daar het Bos van Wijckersloot hebt en kasteel Oud-Poelgeest en ook kasteel Endegeest. Dus ging ik op mijn eentje in de weekends naar Oegstgeest – het was alsof ik mijn jeugd opnieuw beleefde. Weliswaar waren de bossen maar klein, maar de bonte specht broedde in Wijckersloot en vinken snoepten van de beukenootjes.

Ik wou toen maar een ding: verhuizen naar Oegstgeest. Ons gezin telde intussen vier zonen en we zochten een groter huis. Dat hebben we in 1975 gevonden in Oegstgeest en nu loop ik nog steeds door het Bos van Wijckersloot of doe even een rondje Oud-Poelgeest. En ik vind paddenstoelen: eekhoorntjesbrood, zelfs een keer cantharellen. De champignons en ook inktzwammen groeien hier gewoon in de plantsoenen.

Ik mijmer soms over vroeger in Oegstgeest. Eens schijnt het dorp vier kroegen te hebben gehad. Een café bezocht ik bijna wekelijks: De Roode Leeuw. Maar De Roode Leeuw werd afgebroken om er appartementen te kunnen bouwen en toen ging ik vaak naar Het Witte Huis. Dat is inmiddels getransformeerd tot een zorgvilla voor de rijken. Wat zou ik graag een gezellig bruin café met biljart in Oegstgeest zien – het enige café dat er nog bestaat is meer voor jonge mensen. Gewoon een café zoals je overal in Leiden kunt aantreffen, waar je hardop kunt mijmeren met andere bezoekers of een potje kunt biljarten.

N.B. Volgens het Warmondse horeca-adviesbureau Van Spronsen & Partners had Oegstgeest in 2010 het minste aantal kroegen van Nederland, gerelateerd aan het aantal inwoners. (Bron: Leidsch Dagblad 16 september 2011).

In deze rubriek mijmert steeds een andere schrijver of dichter over zijn woonplaats Oegstgeest. Van Corien Botman ging het schrijversstokje naar Teun Klumpers, die het aan de bekende schrijver Hans Ulrich heeft doorgegeven. Hans op zijn beurt heeft Hans Ludo van Mierlo enthousiast gemaakt om de mijmering voor het tijdschrift van mei 2012 te schrijven.

COLOFON

Redactie: Anke Casteel,
redactie@oudoegstgeest.nl

Bijdragen: Sylvia Braat, Carla de Gloppe-
Zuiderland, Freek Lugt,
Joke Nieuwenhuis, Herman Oost,
Peter Sigmond, Gerard Telkamp,
Willy Tordoir, Hans Ulrich, Harry Vissers.
Vormgeving: Tra[design]
Druk: Drukkerij De Bink
Oplage: 890

VERENIGING OUD OEGSTGEEST

Bestuur

Voorzitter: Harry Vissers
Secretaris: Bernadette Fortuyn
Penningmeester: Hans Knook
Lid: Marieke van Haaren
Lid: Marlies Merkestein
Lid: Peter Sigmond
Lid: Nenke van Wermeskerken

Secretariaat

Willem de Zwijgerlaan 27
2341 EG Oegstgeest
Telefoon 071 517 29 09
secretaris@oudoegstgeest.nl
www.oudoegstgeest.nl
Lidmaatschap VOO: € 17,50
Bankrekening 56.69.41.538

Ereleden

Mr. J.J.L. de Soeten (1994)
L. Driessen (1998)
Ir. P. Hellinga (2006)
M. Lugt-Rethans (2010)

Hoewel aan de samenstelling van deze uitgave de grootst mogelijke zorg is besteed, kunnen de uitgever, (hoofd)redactie en auteurs niet aansprakelijk worden gesteld voor eventuele fouten noch kunnen aan de inhoud rechten worden ontleend.

Inhoud

Wat de rode draad is in dit nummer, werd vanuit de afdeling historie gevraagd. Eerlijk gezegd is er in dit nummer geen bindend thema, anders dan dat de meeste artikelen zeer omvangrijk zijn. Keer op keer blijkt er nog zoveel te onderzoeken en te schrijven over de geschiedenis van Oegstgeest, dat de redactie nog jarenlang uit allerlei onderwerpen kan putten. Mocht u ook eens willen meeschrijven aan het tijdschrift neem dan contact op met de redactie.

Napoleon in Oegstgeest ► 4

Op 24 oktober 1811 trok Napoleon te paard van Haarlem naar Den Haag. Op zijn route lag ook Oegstgeest. Een verslag van de voorbereidingen die eerst voor de verjaardag van de keizer en vervolgens voor zijn ontvangst getroffen werden.

Uit het archief gelicht ► 7

Dit jaar is het ook 200 jaar geleden dat, als gevolg van de inlijving bij het Franse keizerrijk, de burgerlijke stand werd ingevoerd. Ook in Oegstgeest had nog niet iedereen een familienaam in die tijd.

Afscheid Maria Fehmers-Schlattman ► 7

Burgemeester Du Boeuff ► 8

Dat wij nog steeds in Oegstgeest wonen hebben wij onder meer te danken aan burgemeester Du Boeuff. Zonder zijn inspanning zou Oegstgeest rond 1955 van de kaart zijn geveegd.

Kampong Makassar ► 12

In Oegstgeest stond ooit een gebouw met de exotische naam 'Kampong Makassar'. De Leidse historicus Gerard J. Telkamp deed onderzoek naar de oorsprong van de naamgeving.

De geschiedenis van de Oegstgeester brandweer ► 14

De Oegstgeester brandweer, opgericht in 1719 en sinds 1 januari 2011 opgegaan in Brandweer Hollands-Midden, gaat geëerd worden met een gedenkboek.

Nieuw leven voor oude gebouwen ► 18

Van gemeenteschool naar sportschool Rob van der Hoorn.

De kromme lanen van het Oranjepark ► 22

De voorzitter van de Vereniging Oud Oegstgeest heeft voor dit tijdschrift ook de pen opgepakt en maakt gewag van het ontstaan van het Oranjepark.

Waar? Of niet waar? ► 25

De laatste vragen rondom de klok in de Pauluskerk beantwoord.

Kunst ► 26

De passie voor de aquarel en de kust van de Oegstgeester kunstenaar Albert-Jan Cool uit de doeken gedaan.

Actueel ► 30

- Boekrecensie
- Lezersreacties

In Beeld ► 32

Een doopjurk van burgemeester Van Griethuysen terug in Oegstgeest.

De Keizer en de naam dezer Gemeente

Op de kop af 200 jaar geleden reisde Napoleon van Vlissingen naar Den Helder en terug en daarbij werden tal van dorpen en steden gepasseerd. Zo ook Oegstgeest. Dat de doorkomst van de keizer voorafgegaan werd door tal van missives over hoe te handelen bij zijn passage wordt in dit artikel meer dan duidelijk.

DOOR FREEK LUGT

Al eerder is in dit tijdschrift verslag gedaan van het bezoek van hooggeplaatste personen aan Oegstgeest. In 1537 vereerde Karel V ons dorp met een bezoek (*Over Oegstgeest* maart 2003) en in 1814 was het de Tsaar aller Russen die onderweg van Londen naar Moskou ook Oegstgeest aandeed (*Over Oegstgeest* september 1990). Er is geen reden daar onbescheiden over te doen, Oegstgeest was niet het doel van deze machthebbers, het dorp lag veeleer aan de enige behoorlijke weg van Amsterdam naar Den Haag. Feit blijft echter dat deze illustere figuren hun voetstappen in Oegstgeest hebben achtergelaten, of dat ten minste hun paard dat heeft gedaan.

Zo is het ook gegaan met Napoleon Bonaparte, nu 200 jaar geleden. In 1795 was onder Franse 'bescherming' de Bataafse Republiek gevormd, in 1806 werd het Koninkrijk Holland ingesteld met Napoleons broer Lodewijk-Napoleon op de troon, en in 1810 veegde Napoleon dat koninkrijk weer van de kaart en lijfde hij het in bij zijn keizerrijk. In 1811 was het relatief rustig in het Franse rijk. De keizer was het jaar ervoor met de achttienjarige Oostenrijkse keizersdochter Marie-Louise getrouwd en een klein jaar later schonk zij hem zijn lang verbeide opvolger, mogelijk mede dankzij de gebeden die daarvoor, op voorschrift van de onderprefect, ook in de Oegstgeester kerken waren gezegd. In de zomer van 1811 achtte Napoleon de tijd

gekomen om samen met zijn gemalin een tournee door zijn Nederlandse departementen te maken. De tocht zou een groot aantal steden en dorpen aandoen en ging van Vlissingen tot Den Helder en weer terug. Na een verblijf van enige dagen in Amsterdam zou de keizer op 24 oktober naar Den Haag reizen, waarbij hij onderweg Haarlem en Leiden zou aandoen. In Haarlem weet men zich bij het Teylers Museum te herinneren dat hij aan de directeur vroeg: 'Eh bien, Monsieur, quels sont vos revenus?'. Waarop deze ontwijkend antwoordde: 'Ah Sire, vraiment, je ne sais pas trop, la réduction des rentes, et autres circonstances...'. Daarop vatte de kleine keizer de grote directeur bij zijn oor en beet hem toe: 'Je comprends, vous ne le voulez pas dire, mais je le saurai!' In Leiden kwam hij aan bij de Witte Poort in plaats van de Rijnsburgse poort waar hij werd verwacht. De keizerin was daar, hoewel twee uur later vertrokken, al lang gearriveerd. Toen eindelijk ook de keizer was gesignaleerd volgde een chaotische ontvangst door onder meer de senaat van de universiteit, waarbij prof. Brugmans, die ook in het Frans kon praten als Brugmans en diverse sprakeloze collega's souffleerde, door de keizer kreeg toegevoegd: 'U bent geloof ik professor in alles, niet?'

Aangezien de weg van Haarlem naar Leiden door Oegstgeest liep, werd ook dit dorp vereerd met een, zij het kort, bezoek van de keizer. Maar eerst moest zijn verjaardag nog worden gevierd.

DE KEIZER VERJAART

Voor het geval Oegstgeest op 15 augustus 1811 niet spontaan zou overgaan tot viering van 's keizers verjaardag, stuurde de onderprefect van het arrondissement Den Haag een missive naar de provisioneel maire (red: burgemeester), Thomas van Bergen. In diens Procès Verbaal is daarover de dato 11 augustus vermeld: 'Ontvangen eene aanschrijving van de Heer onder Prefect van den 10^{en} dezer maand no. 311/91. – houdende, dat de Verjaardag van Zijne Majesteit den Keizer en Koning, invallende den 15. Augustus aanstaande, zoo door het doen van onderscheidene dankzeggingen in de kerken, als het uitsteken der vlaggen van de Publieke Gebouwen, en eenen Algemene Illuminatie, gevierd moet worden'. De volgende dag kwam daar nog een aanschrijving overheen, die nader preciseerde dat de dankzeggingen moesten gebeuren om

Napoleon on Campaign, Meissonier, 1864.

10 uur 's morgens, de illuminatie 's avonds tussen half negen en twaalf uur moest plaatsvinden en dat de vlaggen van het Regthuis (nu Wijtenbachweg 27-29) en de kerktorens moesten wapperen. Verder moesten de klokken worden geluid 's morgens om acht en twaalf uur en 's middags om vier uur, terwijl van tien tot twaalf, tijdens de dankzegging, *'allerhande neringen, handwerken en openbare bedrijven zullen moeten stil staan'*. Kennelijk is dat allemaal keurig gebeurd; de provisieel maire zond althans meteen op 16 augustus een missive aan de onderprefect met een verslag in die zin van *'het vieren der verjaardag van Zijne Majesteit'*.

NAPOLEON IN OEGSTGEEST

Op 21 september 1811 kwam er wederom een missive van de onderprefect, gedateerd *'20 dezer,' 'met last om Zijne Majesteit bij het passeeren door deze Gemeente te Recipiëeren en om langs den Heerenweg Eerebogen op te richten etc'*. De keizer zou met zijn omvangrijke gevolg, waaronder de keizerin, via deze route richting Leiden gaan. Op 29 september kwam er opnieuw een aanschrijving, nu *'om order te stellen, dat de groote route binnen deze Gemeente bij gelegenheid der passage van zijne Majesteit, door niets hoegenaamd belemmerd worde'*. Na afloop arriveerde er een missive met het verzoek om opgave te doen van de kosten van de erepoorten, ter vergoeding daarvan, maar met niet meer dan veertig frank per poort. Dit was kennelijk een verrassende mededeling, want geantwoord werd dat de kosten niet bekend waren maar zouden worden nagegaan.

De ingezetenen van het dorp werden bij bekendmaking van de provisieel maire van 9 oktober 1811 uitgenodigd om *'de Voorgevels hunner Huizen en Gebouwen voor zoo verre die aan den Weg staan, en ten aanzien der zodanigen welken daar van zijn afstaande, hunnen Oprij-Laanen, Dammen of Hekken aan den Weg met Groene Guirlandes, Festonnen of Eerebogen te voorzien, gelijk ook de Eigenaars van Schepen en Molens, om dezelve met Vlaggen te versieren'*. Het gemeentebestuur had zelf natuurlijk ook een rol. Niet precies bekend is welke, maar er kwamen minstens zes paarden aan te pas. Voor de bestuurders die zelf geen paard hadden, werden deze bij de plaatselijke paardenhouders gehuurd. Er zijn op het Gemeentearchief nog kwitanties van de notabelen G.J. Hoppesteyn en jhr. D.C. Gevers en enige boeren voor de huur van hun paarden *'bij gelegenheid der komst hunner keizerlijke majesteiten'*. Juist in deze tijd overleden er in Oegstgeest nogal wat paarden aan de paardenpest, maar er waren er circa 70 in het dorp, voldoende dus om de maire en zijn gevolg van rijdieren te voorzien.

Op 23 oktober kwam er nog een aanschrijving *'dat aan de Barrière binnen deze Gemeente geen beletsel worde toegebracht in de Vrije passage van de personen geattacheerd aan het gevolg van Zijne Majesteit den Keizer en Koning'*. De maire gaf deze opdracht meteen door aan de tolgaarder, hoewel het voor de hand ligt dat deze ook zonder bevel het tolhek wel zou

Jacques-Louis David, Keizer Napoleon in zijn studeerkamer van het paleis De Tuilerieën, 1812, olieverf op paneel 204 x 125 cm, National Gallery of Art, Washington.

hebben geopend voor de keizer en zijn gevolg, waaronder eenheden huzaren en nationale gardes. Als wij aannemen dat de procedure dezelfde was als die bij het bezoek van de Tsaar drie jaar later, wachtten op de grote dag de provisieel maire, de adjunct-maire (Arij van Konijnburg Czn.) en de nodige andere autoriteiten en vertegenwoordigers, allen te paard, de keizer op in de buurt van de Postbrug, waar immers de grens lag van de gemeente Oegstgeest. De Postbrug lag (en ligt) op de kruising van de weg naar Amsterdam en de Haarlemmertrekvaart en dankt zijn naam aan het feit dat hier een station was van de paardenpost.

Het lag in de rede dat de keizer zijn weg zou vervolgen langs het Groene Kerkje en verder via de Rijnsburgerweg. In Leiden rekende men daar ook op. Napoleon echter was alleen verantwoording aan zichzelf verschuldigd en besloot dat het interessanter was een bezoek te brengen aan de nog maar net opgeleverde uitwateringssluizen in Katwijk, die destijds als een wonder van technisch vernuft werden beschouwd. Hij sloeg daarom bij de Vinkenweg of

de Groenesteeg rechtsaf richting Katwijk. De hoge bezoeker nam de tijd en genoot een geïmproviseerde lunch op het strand.

De volgende dag was de onderprefect dermate nieuwsgierig naar de interessante gesprekken die Napoleon ongetwijfeld met de provisioneel maire had gevoerd, dat hij het rapport van de maire niet afwachtte maar meteen een missive naar Oegstgeest stuurde. In het Proces Verbaal staat het de dato 26 oktober 1811 zo: 'Ontvangen een Aanschrijving van den Heer onder Prefect in dato 25 dezer N°. 137 om per Expresse op te geven welke gesprekken Zijne Majesteit bij deszelfs passage door deze Gemeente met mij gehouden heeft'. De reactie van de provisioneel maire moet een anticlimax zijn geweest: 'Aan den Heer onder Prefect geantwoord dat Zijne Majesteit mij gevraagd heeft na den naam dezer Gemeente en haare bevolking en dat hij na mijn antwoord daar op bekomen te

hebben dadelijk is vertrokken'. De g's in Oegstgeest zullen hem te machtig zijn geweest.

BRONNEN

- J.A. Bierens de Haan, *De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen*, Tjeenk Willink & Zoon, Haarlem 1952, 89.
- Piet Brouwer en Gerard van Kesteren, *Berigt aan de heeren reizigers*, Sdu Uitgevers, Den Haag 2008, 107.
- Gemeentearchief Oegstgeest, archief ambachts- en dorpsbstuur 1395-1813, inv.nrs. 4, 60, 68, 522, 628.
- C.C. de Glopper-Zuijderland, *Inventaris van het archief (...) van Oegstgeest (...)*, Gemeentearchief, Oegstgeest 2004, 17.
- B.C. van Krieken, *Het dorp 'Oegstgeest'. Een verzameling artikelen over de geschiedenis van Oegstgeest*, omstreeks 1974, 34.
- Willem Otterspeer, *Groepsportret met Dame III. De werken van de wetenschap: de Leidse universiteit 1776-1876*. Bert Bakker, Amsterdam 2005, 218-219.

DEPARTEMENT DES BOUCHES DE LA MEUSE.

1er ARRONDISSEMENT.

SOUS-PREFECTURE DE LA HAYE.

La Haye, le 10 Aout. 1811.

**L'Auditeur au Conseil d'Etat, Sous-Prefet
à LA HAYE.**

A

Monsieur le Maire de Oegstgeest.

Vous saluez moment, que le 15 de ce mois, doit être celebré la fête de S. M. l'Empereur & Roi, si vous prie de faire les dispositions necessaires pour qu'il soit rendu des actions de grace dans les Temples des Divins Cultes, que tous les Edifices publics soient paroisés, et qu'il y ait illumination generale dans la Commune.

Vous m'adresserez un rapport de la fête.

J'ai l'honneur de vous saluer avec une parfaite consideration.

Portefort

No. d'ordre ou d'entrée 311
No. de sortie 91

Réponse à la lettre
du

Nombre de pièces à l'appui.

NOTA. On doit indiquer dans les réponses les Numéros d'entrée et de sortie de la Sous-Prefecture; et l'on est prié, en outre, de porter en marge de chaque lettre son Objet ou analyse.

O B J E T.

Missive van de onderprefect van het arrondissement Den Haag over de manier waarop de verjaardag van de keizer luister bijgezet moest worden.

Uit het archief gelicht

DOOR CARLA DE GLOPPER-ZUIJDERLAND

Dit jaar is het 200 jaar geleden dat in het grootste deel van ons land de burgerlijke stand werd ingevoerd. Dat gebeurde als gevolg van de inlijving bij het Franse keizerrijk. In enkele regio's van Nederland die al eerder waren ingelijfd, had de invoering van de burgerlijke stand al eerder plaatsgevonden. Vanaf 1811 werden in heel Nederland geboorten, huwelijken en overlijdens in chronologische volgorde in registers per jaar opgetekend. Vanzelfsprekend bevinden zich ook geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten in het gemeentearchief van Oegstgeest. Analyses van de persoonsgegevens uit de openbare akten van de burgerlijke stand van Oegstgeest zijn te raadplegen via www.genlias.nl.

Bij decreet van keizer Napoleon van 18 augustus 1811 werd ook bevolen dat alle inwoners van het departement Holland die nog geen vaste naam hadden er binnen een jaar één moesten laten registreren. Voor de meeste mensen had dit decreet geen gevolgen: zij hadden op dat moment al een vaste geslachtsnaam en hoefden niets te doen. Maar veel inwoners van de noordelijke en oostelijke provincies en de joden hadden nog geen vaste familienaam en

moesten deze laten vastleggen in speciale registers van naamsaanneming. Ook in Oegstgeest werd zo'n register aangelegd. Hier waren het

slechts twee joodse inwoners die een akte van naamsaanneming lieten registreren. De teksten van deze akten luiden als volgt:

Voor ons, maire van de gemeente van Oegstgeest en Poelgeest, canton Noordwijk, arrondissement Leyden, departement der monden van de Maas, is verscheenen Mozes van Cleef, oud 39 jaaren, woonende onder Oegstgeest, dewelke verklaard heeft dat hij behoudt den naam van Van Cleef voor geslachtsnaam en die van Mozes voor voornaam, dat hij heeft drie zoonen, te weten Philip oud elf jaaren, Salomon oud vijf jaaren en Andries oud een jaar, wien hij de naam van Van Cleef laat behouden, alle woonende onder Oegstgeest.

Philip, zoon van Mozes van Cleef, heeft deeze met ons geteekend op den 30 december 1811.

*Moses van Cleef
Philippus van Cleef*

G.J. Hoppesteyn, maire

Voor ons, maire van de gemeente van Oegstgeest en Poelgeest, canton Noordwijk, arrondissement Leyden, departement der monden van de Maas, is verscheenen Mozes Benedictus Spitter, oud 18 jaaren, wonende onder Oegstgeest, dewelke verklaard heeft dat hij behoudt den naam van Spitter voor geslachtsnaam en die van Mozes Benedictus voor voornaam.

Hebbende deeze met ons geteekend op den 30 december 1811.

*Dit merk is X gesteld door
Mozes Benedictus Spitter
als verklarende niet te
kunnen schrijven.
G.J. Hoppesteyn*

G.J. Hoppesteyn, maire

Afscheid Maria Fehmers-Schlatmann

Eén van de VOO-leden van het eerste uur, Maria Fehmers-Schlatmann, was jarenlang een gewaardeerd auteur van het tijdschrift en lid van de afdeling historie (voorheen de onderafdeling onderzoek) van de VOO. Meer dan tien jaar schreef ze samen met anderen de rubriek *Oegstgeest in heden en verleden*. Het eerste artikel van haar hand geeft aan hoe vluchtig de tijd kan zijn; Maria beschreef, en liet aan de hand van foto's in september 1989 zien, welke woningen er op de kruising Rhijngeesterstraatweg/Schoolstraat stonden vóóordat de Van den Ameele

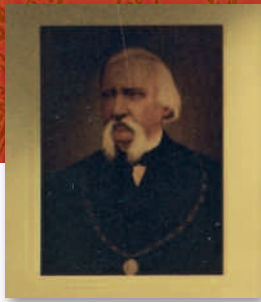
garage en het politiebureau er werden gebouwd. Twee situaties die nu zelf alweer tot het verleden behoren.

In maart 2010 verscheen er in *Over Oegstgeest* een interview met Maria, waarin zij aan de hand van haar oorlogsdagboek verhaalt over haar leven in Oegstgeest als 16-jarig meisje.

Wij danken Maria Fehmers-Schlatmann voor al haar inspanningen voor het tijdschrift en de afdeling historie en hopen haar nog lang als 'gewoon' lid te mogen begroeten op de bijeenkomsten van de VOO.

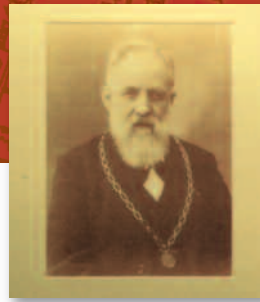
BURGEMEESTERS VAN OEGSTGEEST

H.D. TERWEE
1853-1895

J.M. DE KEMPENAER
1895-1900

J.G.M. VAN GRIETHUIJSEN
1900-1930

A.J. VAN GERREVINK
1930-1942 EN 1945

Op de tweede verdieping van het gemeentehuis hangen acht portretten van burgemeesters van Oegstgeest sinds het ontstaan van het Koninkrijk der Nederlanden in 1815. Vanaf 1950 voerde H.L. Du Boeuff achttien jaar het bewind over de gemeente.

H.L. Du Boeuff (deel 1) Burgemeester van 1950-1968

DOOR HERMAN OOST

Op 21 april 1950 werd Hendrik Leendert du Boeuff feestelijk ingehaald aan de gemeentegrens op de Warmonderweg door wethouder Dijsselbloem en raadslid mevrouw Kramers-de Vlaming Pleijzier en leerlingen van de Deutzschool. In een open calèche werden hij en mevrouw Helena du Boeuff-Hansen door bevlagde straten en lanen naar het raadhuis in het Wilhelminapark gevoerd voor zijn installatie als 10e burgemeester van Oegstgeest sinds 1815.

In de voorgaande 18 jaar was hij burgemeester in Maasland, een tuindersgemeente van 3.500 inwoners in het Westland. De benoeming in Oegstgeest met zijn ruim 11.000 inwoners betekende dus een mooie promotie voor Du Boeuff, zoals hem ook van verschillende kanten werd duidelijk gemaakt, onder anderen door de nestor van de raad, de heer Oosterom, bij zijn installatie. Hijzelf zag een burgemeesterschap in een gemeente als Oegstgeest ook als een vervulling van zijn ambitie. Al voor zijn middelbare

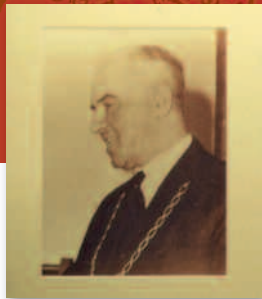
Inhuldiging Du Boeuff 21 april 1950.

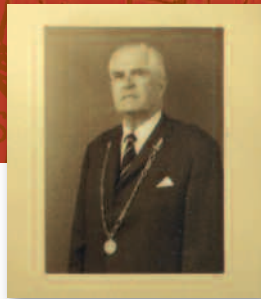

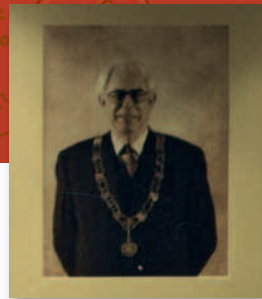
J.C. BAUMANN
1946–1950

H.L. DU BOEUFF
1950–1968

JHR. T.J.A.J. VAN EYSINGA
1968–1979

MR S.H. SCHEENSTRA
1979–1998

schooltijd wilde hij burgemeester worden. Hij begon zijn carrière in 1920 op 17-jarige leeftijd als volontair in Rijnsburg, werd vervolgens gemeenteambtenaar in Katwijk (1923) en Waddinxveen (1925), burgemeester in Maasland in 1931 en ten slotte dan burgemeester in Oegstgeest. Hij kende Oegstgeest uit zijn jeugd, omdat hij van 1908 tot 1920 in Leiden gewoond had aan de Zoeterwoudse Singel. Ook bij zijn afscheid in 1968 stonden de beelden van het oude Oegstgeest hem nog helder voor de ogen: *‘het landelijke, nog in hoofdzaak agrarische karakter ..., de bloembollenvelden, de weiden en de akker, de fraaie bossen en buitenplaatsen, de romantische ‘Laantjes van Poelgeest’, waarheen de stoomtram of wandel en fietstochten ons vaak voerden’*. Grotendeels was dit

‘meer het karakter van een moderne woonwijk dan het typerend-afwisselende van het vroegere villadorp’ typeerden zijns inziens de ontwikkeling van Oegstgeest gedurende zijn burgemeesterschap.

Overigens was hij ook met de regio verbonden langs andere weg. Zijn echtgenote, Helena Hansen, was afkomstig uit Sassenheim.

Du Boeuffs burgemeesterschap stond naar zijn eigen zeggen vanaf het begin in het teken van het annexatiespook uit Leiden. In diverse kranteninterviews vóór zijn komst werd zijn standpunt gevraagd over gemeentelijke samenwerking. Hij gaf te kennen alle vertrouwen te

In zijn installatierede wierp hij zich op als verdediger tegen ‘Centralisatie-streven en Expansie-drang’

beeld zeker nog van toepassing bij zijn aantreden in 1950. Bij zijn aftreden zag hij *‘een meer zakelijke gestalte, waardoor veel van het eigene en meer intieme van weleer verloren ging’*. Meer inwoners op een kleiner grondgebied en daardoor

hebben in een zelfstandig voortbestaan van Oegstgeest en verzekerde alles te zullen doen om dit te bevorderen. In zijn installatierede wierp hij zich op als verdediger tegen *‘Centralisatie-streven en Expansie-drang’*, als waker voor de

Achter de rijtuigen leerlingen van de Gevers-Deutzkleuterschool.

Hendrik Leendert du Boeuff werd geboren op 1 februari 1903 in Nieuw-Beijerland. Hij verhuisde in 1908 naar Leiden, waar hij de lagere school en het Stedelijk Gymnasium bezocht. In 1920 begon hij als volontair in Rijnsburg, in 1923 ging hij naar de gemeentesecretarie van Katwijk en in 1925 naar Waddinxveen. In 1931 werd hij benoemd als burgemeester van Maasland en in per 21 april 1950 als burgemeester van Oegstgeest. Hij trad af wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd op 29 februari 1968. Op 1 december 1976 overleed hij in Oegstgeest.

gemeentelijke zelfstandigheid en beschermer van de gemeentelijke autonomie. Volgens hem kon elk probleem tussen gemeenten onderling, hoe ingewikkeld ook, opgelost worden langs de weg van de gemeenschappelijke regeling.

Hij had ook al ervaring opgedaan met de annexatieproblematiek in zijn vorige gemeente, Maasland. Daar speelde de expansiedrang van Maassluis in de jaren '30. Tijdens de bezetting veegden de Duitse autoriteiten de gemeente van de kaart, maar na afloop van de bezetting bleef het, 'dankzij de actie onder zijn (Duboeuffs) leiding, beperkt tot een verantwoord klein gedeelte wat historisch ook bij Maassluis behoorde'. Toen hem in 1968 gevraagd werd waarom hij toentertijd in Oegstgeest opnieuw met goede moed aan het werk ging, wist hij het eigenlijk niet. Misschien lokte de strijd hem wel aan.

En dat dan ondanks dat hij, naar eigen zeggen in een afscheidsinterview in 1968, bij zijn aanstelling wist dat 'Oegstgeest dreigde verdeeld te worden tussen Leiden en Rijnsburg'. Zowel Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland als het ministerie van Binnenlandse Zaken speelden volgens Du Boeuff al lang met de gedachte aan opheffing. Het ontbreken van een ambtswoning was een teken aan de wand: 'voor 'die paar jaren' achtte men dat kennelijk overbodig'. Dat laatste lijkt wel een beetje wijsheid achteraf. Weliswaar was er inderdaad geen ambtswoning beschikbaar per 21 april 1950, maar men had wel een woning op het oog in de Prins Bernhardlaan, die in mei beschikbaar zou komen. Dat ging toch niet door, maar uiteindelijk betrok Du Boeuff zijn ambtswoning in oktober 1950, niet bijzonder laat gegeven ook de heersende woningnood.

BULLETIN
OEGSTGEESTER COURANT

Geen meter!

Uit een heden verschenen perscommuniqué van de zijde van Ged. Staten van Zuid Holland blijkt dat een aanslag wordt beraamd op onze mooie gemeente in die zin dat:

A. De Hoge Morsweg en omgeving bij LEIDEN zal worden gevoegd en

B. de Leiderweg, Oegstgeesterweg, Rijsjes, Valkenburgerweg en Zandlaan bij RIJNSBURG zullen komen.

Het enige antwoord van de burgerij - óók van die in het bedreigde gebied - op deze annexatieplannen zij:

GEEN METER!

HET ANNEXATIESPOOK UIT LEIDEN

Het annexatiespook stak zijn kop al snel op toen in 1951 de gemeente Leiden besloot de in Oegstgeest gelegen Hoeve Veldheim en de boerderij Bouwlust met bijbehorende gronden te kopen van het rijk. De aankoop was mogelijk omdat Rijkswaterstaat besloten had het rijkswegenplan aan te passen, waardoor de gronden in kwestie niet meer nodig waren voor de aanpassing van de toenmalige rijksweg 4/4B (nu de A44). In Oegstgeest was de veronderstelling dat Leiden met een soort salomitactiek beoogde deze gronden en de tussenliggende te annexeren, d.w.z. de hele Mors en Endegeest en Rijngeest.

Toen de gemeenteraad vernam dat ook Oegstgeest de gronden had aangeboden gekregen en dat B en W besloten hadden het aanbod af te wijzen zonder overleg met de raad, was de beer (even) los. De raad was zeer ontevreden over het besluit het aanbod af te wijzen en nog meer over het feit dat de raad hier niet in gekend was. B en W en in bijzonder de burgemeester stonden op het standpunt dat de zaak binnen hun autonome bevoegdheid viel én dat aankoop niet paste binnen het beleid van de gemeente Oegstgeest. De raad was van mening dat aankoop wel nuttig was geweest, namelijk om Leiden te dwarsbomen, en verweet B en W een inadequaat optreden. Verder vond men dat B en W de raad minstens in een besloten vergadering of in comité generaal (de fractievoorzitters) had moeten raadplegen.

De zaak liep hoog op, zodanig zelfs dat wethouder De Neef staande de raadsvergadering zijn ontslag indiende. Het liep uiteindelijk met een sisser af. B en W maakte aanneemelijk dat aankoop door Oegstgeest onverstandig zou zijn geweest. In het vigerende uitbreidingsplan rustte op de gronden een agrarische bestemming en, gegeven ook de financiële situatie van de gemeente, was eerder besloten

'Wij wijzen iedere annexatie af!' lieten Oegstgeestenaren in 1955 horen aan ieder die het wel of niet wilde verstaan. Ook aan de stadhuysdeur in Leiden werd zo'n flyer aangeplakt.

alleen nog grond aan te kopen die voor woningbouw aangewend kon worden. De gemeenteraad kon zich vinden in die redenering en accepteerde ook de verontschuldigingen van B en W voor het niet overleggen met de raad. Het incident zette vermoedelijk wel de toon voor de relatie tussen de voorzitter en de raad. Du Boeuff ontdekte dat de gemeenteraad van Oegstgeest een zeer mondig gezelschap was, vermoedelijk een stuk mondiger dan hij gewend was geweest in Maasland. In zijn verdere periode kwam een dergelijke clash niet meer voor.

GRENSWIJZIGING

In 1955 barstte de annexatiediscussie echt los met een voorstel van Gedeputeerde Staten voor wijziging van de gemeentegrenzen van Leiden en onder meer Oegstgeest. Vanaf die tijd tot de definitieve grenswijziging in 1966 was Du Boeuff inderdaad de voorvechter van de Oegstgeester belangen, waarvoor hij zich had uitgegeven bij zijn instal-

De strijd kostte hem veel tijd en energie, zoals hij zelf in 1960 in een raadsvergadering aangaf. Liever zou hij zijn tijd besteden aan werkelijk belangrijke zaken ter bevordering van de voorspoed van Oegstgeest, maar steeds weer moest hij reageren op het annexatiegevaar. In dezelfde vergadering stelde wethouder Steenmetser dat zonder Du Boeuff de gemeente Oegstgeest vermoedelijk al een jaar of zes van de kaart geveegd zou zijn. Hij riep de burgemeester op aan te vallen, waarop de raad hem zou volgen. Du Boeuff op zijn beurt riep de raad en de bevolking op in actie te komen en net als hij de relaties in Den Haag te bestoken voor de goede zaak. Uiteindelijk leidde de lobby tot enige aandacht in de Tweede Kamer voor de belangen van Oegstgeest, maar niet tot substantiële aanpassing van de voorgestelde grenswijziging. De effectiviteit van alle actie bleef dus beperkt. Weliswaar kregen Leiden en Rijnsburg niet alles waar ze om gevraagd hadden, maar de voorstellen van Gedeputeerde Staten bleven vrijwel onverkort

De nimmer aflatende bedreiging, de afgunst en de hebzucht van Leiden hebben algemeen verbittering gewekt

latie. Hij bleef hameren op een oplossing van de Leidse problemen (met name te weinig ruimte voor woningbouw) door intercommunale samenwerking, dat wil zeggen een gemeenschappelijke regeling.

Hij ontzag zich ook niet in krachtige taal te bezigen over dit onderwerp. Zo zei hij in een raadsvergadering in 1955 over de Leidse ambities: *'De nimmer aflatende bedreiging, de afgunst en de hebzucht van Leiden hebben algemeen verbittering gewekt, niet alleen bij de inwoners van Oegstgeest maar ook bij vele objectieve waarnemers elders'*. En in een hoorzitting van Gedeputeerde Staten in 1961 met de burgemeesters van de betrokken gemeenten stelde hij dat Gedeputeerde Staten geen grenswijziging voorstelden maar een *'amputatie'*. Hij benadrukte nogmaals dat zijn gemeente de kans tot verdere intergemeentelijke samenwerking was onthouden, een samenwerking die tot aller tevredenheid was begonnen, maar waar de grenswijziging nu een stokje voor stak.

overeind. Alleen Rijnsburg kreeg door de Oegstgeester lobby uiteindelijk in de Tweede Kamer iets minder dan voorgesteld door Gedeputeerde Staten. Du Boeuff moet zijn voldoening toch vooral ontleend hebben aan de gedachte dat een mogelijk erger voorkomen was. Ondanks dat Du Boeuff zelf de afweer tegen de annexatiedreiging en de voortdurende strijd tegen onzelfstandigheid als het allesoverheersende element van zijn burgemeesterschap benoemde, gebeurde er toch nog heel wat meer in Oegstgeest tussen 1950 en 1968 waar hij als burgemeester bij betrokken was. Daar laten we enig licht over schijnen in de tweede en laatste aflevering over burgemeester Du Boeuff in het volgende nummer van dit tijdschrift.

BRONNEN

- Digitaal fotoarchief Oegstgeest.
- Gemeentearchief Oegstgeest.
- Regionaal Archief Leiden: diverse kranten.

Spandoeken, herfst 1955.

Kampong Makassar: een koloniale vernoeming in het toenmalige Oegstgeest

In Stielz, het tijdschrift van de Stichting Industrieel Erfgoed Leiden kwam de redactie een artikel tegen over een gebouw met een hele exotische naam, dat lange tijd in Oegstgeest stond. De auteur maakte voor ons een samenvatting van het gepubliceerde artikel.

DOOR GERARD J. TELKAMP

Op topografische kaarten van Leiden en omstreken van rond 1900 komt de benaming Kampong Makassar voor. Onderzoek wijst uit dat Kampong Makassar een gebouw is dat na 1854 is gesticht en vernoemd is naar Makassar, stad op Celebes. Tot 1920 lag dit gebouw niet in Leiden, maar in Oegstgeest aan de Hooge Morschweg en het Galgewater. Het huidige adres is Morsweg 226, maar het gebouwtje, van oorsprong een boerderij, is in 1980 door brand verloren gegaan. De exotische vernoeming moet in of kort na 1871 hebben plaatsgevonden. In 1871 namelijk, koopt Carel Frederik Wilhelm Wiggers van Kerchem (geboren in Hoorn in 1825) als geldbelegging het boerderijtje in het toenmalig Oegst-

geest. Wiggers (ook wel Wichers gespeld) kocht dit onroerend goed van jonkheer Pieter Hendrik Baron Taets van Amerongen tot Natewisch (1803-1873), bewoner van de eveneens aan het Galgewater gelegen Oegstgeester zomerresidentie Oranjestad en tussen 1851 en 1863 lid van de Leidse gemeenteraad.

EXOTISCHE NAAMGEVING

Wiggers van Kerchem was kort te voren via Alkmaar met zijn gezin uit Nederlands-Indië gerepatriëerd en had in Leiden vlakbij de Witte Singel een deel van het spiksplinternieuwe witgepleisterde complex stadsvilla's aan het eind van het Noordeinde gehuurd, tegenover de plek waar

Detail kaart van Leiden, 'Blad No. 422' van de Chromo-topographische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden op de schaal van 1:25.000. Verkend in 1888, herzien na 1896. RAL, PV 70413.

acht jaar later de Zeevaartschool zou worden gebouwd. Zijn pas verworven bezit in Oegstgeest noemde Carel 'Kampong Macassar'. Zo staat het met geringe spellingswijzigingen (Campong Makassar, enz.) ook in allerlei documenten en op diverse topografische kaarten. Het raadsel van de exotische naamgeving bleek met enige moeite oplosbaar. Carel had in Batavia een schitterende commercieel-financiële carrière achter de rug. Hij was firmant geworden van de handelsfirma Tiedeman en Van Kerchem. Ook was hij oprichter van diverse instellingen, zoals de Nederlandsch-Indische Escompto Maatschappij, de eerste moderne handelsbank in de zich aan het Cultuurstelsel ontworstelende kolonie. Hij was geëindigd als President van de Javasche Bank, kortom, de Nout Wellink of Klaas Knot van Nederlands-Indië. In de niet ver van Batavia gelegen garnizoensstad Meester Cornelis (het huidige Jatinegara) had hij zich al spoedig als woonstede een groot landgoed verworven, Kampong Makassar geheten. Deze particuliere landerij in de Bataviase Ommelanden met bijbehorend in de zeventiende eeuw gesticht dorpje was zelf weer vernoemd naar de stad Makassar op het eiland Celebes. Dat was de geboorteplek van voormalige en weggelopen slaven en VOC-personeel.

KINDEREN KRIJGEN EEN STRAATNAAM

Het door Van Kerchem aangekochte huisje diende vooral voor de verhuur. Volgens het Oegstgeester bevolkingsregister zouden er na 1871 onder meer onderofficieren van het Oost-Indisch leger hebben gewoond. In 1875 arriveerde Cornelis Mechelse. Hij oefende het beroep uit van warmoezier ofwel groentekweker. Hij leverde groenten aan de conservenfabriek (Sleutels Conserven) van Nieuwenhuizen-Segaar aan de Morsweg. Toen Cornelis weduwnaar van zijn eerste vrouw was geworden, bracht hij zijn zesde telg, het negen maanden oude zoontje Dirk, onder bij de godvruchtige Neeltje Nieuwenhuizen, die zeven maanden later maar met moeite afstand deed van Dirk, die toen een stief-

Kampong Makassar. KITLV, afd. DGI, nr. 4202.

C.F.W. Wiggers van Kerchem. KITLV, afd. DGI, nr. 8073.

moeder kreeg. Cornelis bracht het bedrijf, dat in 1910 door Dirk zou worden overgenomen, tot grote bloei als inmakerij en tuinderij. Tussen spoorlijn en Morsweg liet hij allerlei huizen bouwen. In 1898 verzocht hij B en W van Oegstgeest zelfs een straat (Pieterstraat) en een laan (Maria-laan) te mogen vernoemen naar zijn eerste twee kinderen. (Na 1920 heten deze straten in Transvaal II de De Wetstraat en Reitzstraat.) Intussen was Carel Wiggers in 1888 te Parijs overleden. Namens zijn weduwe deed Cornelis via bouwkundige Jan van der Voet in 1902 B en W van Oegstgeest het verzoek tot het bouwen van een burgerwoonhuis en schuur, in plaats van de oude behuizing. Tot 1980 is op deze dubbele tuinderswoning in krulletters op het dakpauzetje de naam Kampong Makassar blijven staan. Wanneer de weduwe Wiggers van Kerchem in 1920 overlijdt, ook het jaar dat pand en grond bij de tweede annexatiegolf op Leids grondgebied terechtkomen, verdwijnt de familie Mechelse en krijgt het pand vanaf 1922 een dubbele bewoning, waarna er tussen 1934 onder directeurschap van Reinier Keij de Leidsche Kousen- en Tricotagefabriek is gevestigd, met anno 1935 werkgelegenheid voor twee mannen en 25 vrouwen, naaisters en breisters. Van 1964 tot eind jaren zeventig was er de firma WECO gevestigd, een groothandel in plastic artikelen. Op 26 januari 1980 ging het toen leegstaande pand bij een brand reddeloos verloren. In 1983 begon de bouw van een middelgroot appartementencomplex, nu Morsweg 226. Zo eindigde een stuk Oegstgeester bedrijfs- en bewoningsgeschiedenis aan de Mors.

Een eerbetoon aan de Oegstgeester Brandweer (1719-2011)

Op verzoek van de gemeente Oegstgeest zal het komende jaar gewerkt worden aan het tot stand komen van een gedenkboek over de Oegstgeester brandweer. Schrijf mee en/of bestel het boek bij voorinschrijving. Meer informatie hierover aan het einde van dit artikel.

DOOR SYLVIA BRAAT

Per 1 januari 2011 is de gemeentelijke brandweer van Oegstgeest opgegaan in een regionaal samenwerkingsverband. Dit betekent dat er na bijna drie eeuwen een einde is gekomen aan de zelfstandige Oegstgeester brandweer.

Uit respect voor en ter nagedachtenis aan al die brandweerlieden die vanaf 1719 voor onze veiligheid zorg hebben gedragen, stelde een gemeenteraadslid in januari jl. aan B en W voor om een gedenkboek uit te brengen over de geschiedenis van de gemeentelijke brandweer van Oegstgeest.

De Vereniging Oud Oegstgeest werd benaderd en bij een eerste, oriënterend bezoek aan het gemeentearchief was onze belangstelling gewekt en werd het initiatief tot het samenstellen van een gedenkboek opgepakt.

8 personen aan de suijgpomp, 19 personen aan de brandspuyt en 8 personen aan de leere slang

In het Archief van het Ambachts- en Dorpsbestuur (periode 1395-1813) stuitte wij op tal van documenten die betrekking hebben op de aanschaf van 'onze' eerste brandspuit. Nadat een aantal steden en heerlijkheden Oegstgeest waren voorgegaan, besloten de *'Heeren Baljuw en Ambagtsbewaarders van Oestgeest en Poelgeest'* in 1719 tot aankoop van een brandspuit bij de firma Van der Heyden in Amsterdam. Met de uitvinding van de brandspuit met slang in 1672 had Jan van der Heyden een ware revolutie op het gebied van brandbestrijding teweeg gebracht. De omslachtige en weinig efficiënte methode van het 'emmertjes water doorgeven' bij het blussen van een brand, zou hiermee tot het verleden behoren. Vanaf nu zou men het vuur kunnen bestrijden daar waar het was, waarmee de basis voor de *'binnenaanval'* was gelegd.

NAAR DRAAGKRACHT BIJDAGEN

Voordat de brandspuit zijn intrede zou doen, moest er nog heel wat werk verzet worden. Allereerst moest toestemming gevraagd worden aan de *'Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden'*. Vervolgens moest het benodigde geld ingezameld worden. In een lijvig document is nauw-

gezet rekening en verantwoording afgelegd van *'ontfang en uytgeef'*.

Het blijkt dat zowel eigenaars als huurders naar draagkracht gecontribueerd hebben. Zo betaalde Bart Wassenaar twee gulden en tien stuivers, maar de weduwe Splinters, die kennelijk meer gefortuneerd was, droeg wel tien gulden bij. Willem van Egmond daarentegen kon niet meer dan tien stuivers missen. Voor elke bijdrage werd een kwitantie afgegeven, die gedrukt was door boekverkoper Dijkhuysen te Leiden. Hierop waren bedrag en naam van de contribuant vermeld. In totaal werd er een bedrag van 728 gulden en 3 stuivers ontvangen.

De kolom *'uytgeef'* bevat de meest uiteenlopende posten waardoor je je een voorstelling kunt maken van hoe een en ander tot stand was gekomen. De brandspuit zelf kostte

566 gulden en 15 stuivers. *'Rijskosten van den Baljuw, Secretaris en Ambagtsbewaarders na Amsterdam en weerom'* – vermoedelijk met de trekschuit – bedroegen 8 gulden, maar daar kwamen nog 15 gulden, 17 stuivers en 12 penningen bij voor verteringen tijdens de reis. Dat het 'uitproberen' van de brandspuit met feestelijkheid gepaard ging blijkt wel uit de kostenpost voor bier en *'moeyte van uyttappen'* waarvoor Maria van Dorp en Jannetje van Leeuwen samen bijna 7 gulden ontvingen.

Kunnen we het ontstaan van de Oegstgeester brandweer vaststellen in het jaar van aankoop van de eerste brandspuit? We denken van wel, want bij de spuit leverde de firma van Jan van der Heyden ook een organisatieplan waarin werd voorzien in brandmeesters en geaffecteerden (aangewezen brandweerlieden), een premie- en boetestelsel en een duidelijke taakverdeling aan de spuit. Dit organisatieplan vormde in grote lijnen de basis voor de organisatie van de Oegstgeester brandweer vanaf 1719.

In het archief van de gemeente Oegstgeest bevindt zich een *'Lijst van personen, dewelke de brandspuyt tot Oestgeest in de Kerckbuurt bedienen'*. Het betreft hier de namen van *'brandmeesters, tuygversorgers, leere en water of zijldoek slang besorgers,*

Fol. 6. N°. 95^e.

WY ondergeschreven Ambagtsbewaarders der Vrye Heerlijkheden van Oestgeest en Poelgeest, als by den Schout en Geregte der selver Heerlijkheden geauthoriseert, om te ontfangen de Sommen van Penningen tot een Brandspuyt met zijn toebehooren, met approbatie van de Edele Groot Achtbare Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden, als Heeren der voorsz. Heerlijkheden, ten diensten van deselve Heerlijkheden te kopen, bekennen ontfangen te hebben uyt handen van *Wilbert Glasveld* de Somme van *een* Guldens *tien* Stuyvers om ter sake voorsz. te werden geëmplooyert.

Actum den

Somma *1-10-*:

elk met hun assistenten en de Regeerder van de spuytpijp was Willem Yperlaan'. Een groot aantal personen was verder betrokken bij het bestrijden van een brand en ieder had zo zijn eigen taak: '8 personen aan de suijspomp, 19 personen aan de brandspuyt en 8 personen aan de leere slang'.

SAMENWERKING

Naast de taakverdeling was er een reglement dat in het spuihuis hing en waar ieder zich aan moest houden. Er werd in bepaald dat schout en brandmeesters herkenbaar moesten zijn aan een 7 voet lange roodwitte stok met bovenaan het wapen van de heerlijkheid. De geaffec-teerden waren herkenbaar aan een lederen armmriem met wapen. Als deze zaken ontbraken bij een brandweeroefening of een uitruk dan volgden boetes van 6 tot 12 stuivers

materieel, dan kan hij rekenen op een openbare geseling. Ook in het vroege begin was er al sprake van een 'samenwerkingsverband', getuige artikel 18: bij brand in een naburig dorp zal de brandspuit ingezet worden voor assistentie. De kosten bedragen 25 gulden en de kosten voor schade aan materieel zijn voor het naburig dorp.

BRANDPREVENTIE

Er werd ook aan brandpreventie gedaan. Voordat er een schoorsteen of bakkersoven gebouwd werd, moest een 'rooymeester' (= bouwkundig opzichter van de gemeente) één en ander komen keuren. Bovendien moesten de 'rooymeesters' tweemaal per jaar (in mei en rond Allerheiligen) controleren op roet. Het was verboden een pijp te roken tijdens het dorsen van graan en de verwerking van hooi,

...mocht iemand betrapt worden op diefstal van emmers of ander materieel, dan kan hij rekenen op een openbare geseling

die ten goede kwamen aan de armen van de heerlijkheid. Bij verlies moest op eigen kosten een nieuwe aangeschaft worden. Mochten er meer mensen nodig zijn bij een brand dan konden schout en brandmeesters een beroep doen op burens en als deze de bevelen niet opvolgden, volgde een boete. Er moest eenmaal per jaar op Hemelvaartsdag geoeffend worden. Bij afwezigheid tijdens een dergelijke oefening volgde een fikse boete. En het sprak vanzelf dat bij klokgelui een ieder zich naar de brandspuit naast het Regthuys moest spoeden en zich naar de brand begeven. Een opmerkelijk artikel is art. 16: mocht iemand tijdens een brand betrapt worden op diefstal van emmers of ander

stro, riet, turf en hout. Iedereen moest een bijt in het ijs hakken tijdens strenge vorst waarop 's morgens en 's middags controle zou zijn. Verder werd er regelmatig op hooibroeie gecontroleerd, zoals voorheen trouwens ook al het geval was.

BRONNEN

- Gemeentearchief Oegstgeest, Archief van het Ambachts- en Dorpsbestuur (periode 1395-1813) inventarisnummers 512, 513 en 514.
- *Eén, Eén, Twee*; Tijdschrift over brandweer en hulpverlening, Jaargang 29, nummer 3, februari 2008.

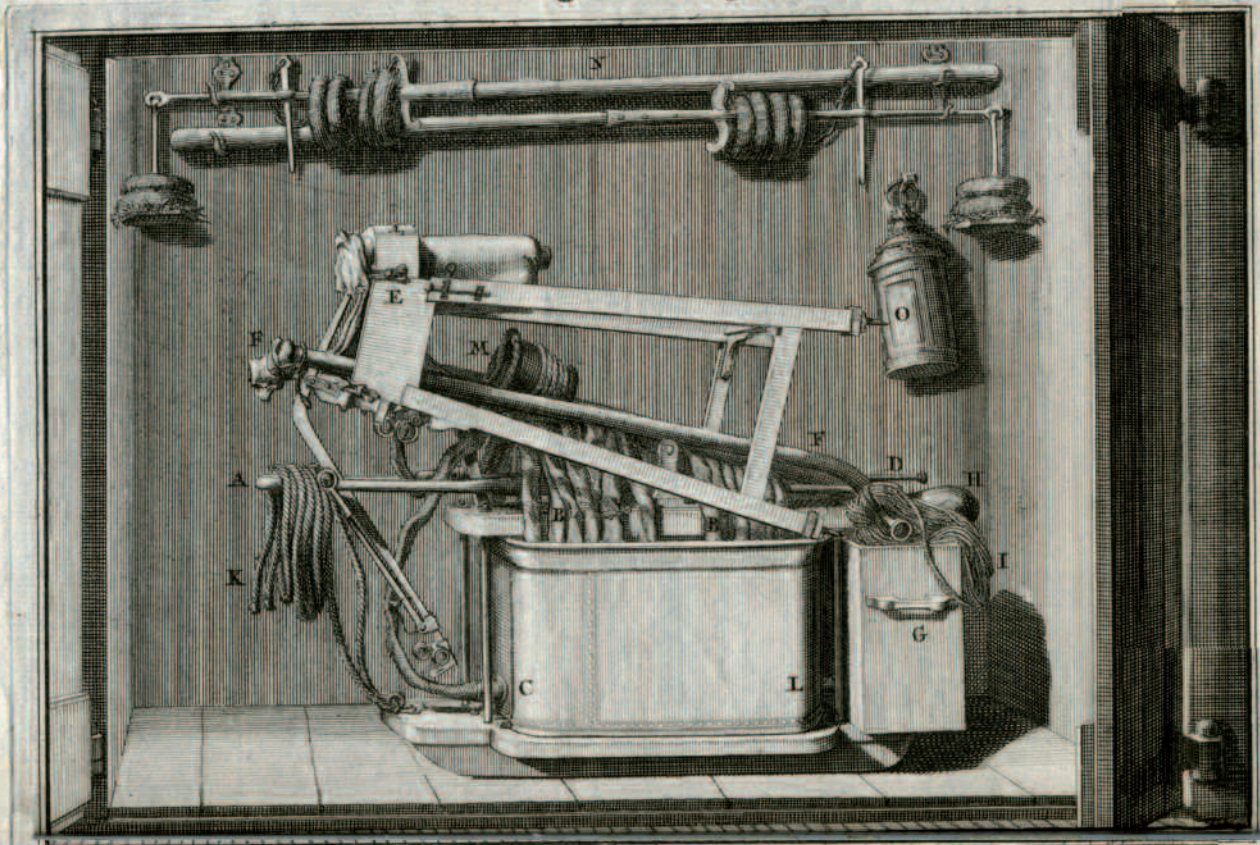

B E R I G T,

RAKENDE 'T GEBRUIK DER

SLANG-BRAND-SPUITEN.

FIGURE, vertonende de BRAND-SPUIT, zo als die met zyn toebehoren
altyd inde Brand-spuit-huisjes gereed moet staan, om na den Brand
gebracht en gebruikt te werden.

- A HAND-BOMEN, leggende onder de Balans op de Spuit.
- B SPUIT-SLANG, by C vast geschroeft, en zonder eenige omdraijing heen en weer over de Spuit geslagen, hangende de bochten ten weder-zyde binnen de Bak van de Spuit.
- D SPUIT-PYP, vast aan gemelde Slang geschroeft, en op de Spuit, onder de Balans geleid.
- E ZUYG-POMP, leggende op de Balans van de Spuit; zodanig dat de zelve niet kan afschieten.
- F ZUYG-BUYZEN, om 't Water door op te halen.
- G WATER-SLANGS-BAK, met de geheele Water-slang, zonder eenige omflagen, zo effen als doenlijk is, daar in opgeschoten; leggende dan zodanig, dat dezelve niet anders als ordentlyk, met de gantsche naat op een zy, kan uitvallen.
- H GEREETSCHAP-ZAK, voorzien met een Yfren Hamer, Nyptang, kopere Koppelbant, 5 a 6 bosjes Woel-tou, 4 Leere Digt-bind-lappen, en 8 à 9 Leere Schroefringen; hangende aan 't achter-end van de Balans.
- I TOU, om de Spuyt-pyp en Slang, des nodig, mee op te halen na de hoogte, hangende aan 't zelve achter-end van de Balans.
- K TREK-TOU van de Spuit, opgeschoten hangende aan 't voor-end van de Balans.
- L INLOOP-PYP, daar het los-end van de Water-slang word over heen gehaald, en om vastgebonden, om 't Water in de Spuit te brengen.
- M BRAND-EMMER, met een endt Touw daar aan, welke altoos op de Spuyt word gereed gehouden, om by 't begin van 't pompen, wat Water op de Zuyger te gieten.
- N Twee LAMPETTEN, elk voorzien met 6 à 8 Pek-kranffen, om des nachts met d'een by de Brand-spuit, en met d'andere by de Water-scheppers aan de Water-kant te lichten.
- O HAND-LANTAREN met een Kaars daar in, om omtrent den Brand lopende mee te lichten.

Gedruckt voor JAN van der HEYDEN, en JAN van der HEYDEN

INSTRUCTIE

VAN 'T GEBRUIK IN ONGEVAL VAN BRAND.

Tot ieder Spuit word gefield of befcheiden een bequaam getal perfoonen of werk-lieden na by de Spuit woonende: Uit welke drie of vier van de radfte worden uitgekozen, om de Spuit-pyp te voeren en 't water in den Brand te ftieren: de overige verdeeldmen in twee deelen, elk van tien of twaalf menfchen, en beveelt aan 't eene deel het water pompen, en aan 't ander deel het pompen en bewerken van de Spuit, 'twelk men zodanig vooraf verdeelt, ten einde ieder van hun daar na by 't ontftaan van Brand zou weteen waar hy zich aan heeft te voegen.

1. Brand ontftaan zynde, moeten de gemelde Geaffecteerdens, of die eerst van haar by der hand zyn, de Brandspuit met zyn toebehooren ten fpoedigften by den Brand brengen, en dezelve zo na by 't brandende Huis als doonlijk is plaatzen, 'tzy voor 't brandende Huis zelve, of anders voor een van de naaft aanftaande huizen.

2. Dan moeten die geene welke aan de waterkant gefchikt zyn, de Zuygpomp E te gelyk met zyn Zuygbuizen F, en de Slangbak G van de Spuyt afneemen, en te zamen aan 't naafte water brengen: alwaar de Zuyg-pomp op de kant nedergezetz hebbende, moeten zy de Zuig-buys daar 't Mantjen aan is, in 't water fteeken, en lang genoeg zijnde aan de pomp aanschroeven, of andersints met het tweede fluk verlengen. Altoos lettende dat de fchroeven wel valt aangedrayt worden, met d'ylere fluyt-pennen ten dien einde op de fchraag fteekende. Ondertuffchen moeten twee van hun met de Slang-bak weder te rug na de Spuyt loopen: latende gaande weg de Slang los uyt vallen op de ftraat: en by de Spuyt gekoomen zynde, moeten zy het overfchot van de Slang, als die te lang is, afnyden, en in de bak laten blyven; en het end, 'tzy 'er afgefneeden is of niet, over d'inloop-pyp L haalen en om valt binden.

3. Onder 't fchieten van 't water door de water-flang, moet iemand langs dezelve slang gaan, om te zien of 't water over al onverhinderd kan door fchieten. En zo 't gebeurt dat de Zuyg-pomp, door 't athellen van de ftraaten aan de waterkant, te laag mogt ftaan, moet dezelve door 't middel van de fchuyl-pooten, (welke ten dien einde daar aan zyn) na vereys hooger opgezetz worden.

4. Zo moeten ook aanftonds en ondertuffchen de Spuyt-pyp voerders de Spuit-pyp D en de Spuit-flang B van de Spuit afnemen, en na den Brand toe uit leggen, door de bequaamfte en naafte weg; 'tzy door 't voorfte van 't brandende huis zelve, zoo den Brand in de achter deelen is; of door een van de naaft aanftaande huizen als den Brand is tot voor aan de ftraat, en boven 't dak uit brand. En zo 't zelve leiden van de Slang moet gefchieden door een hoog venfter of over een dak, zo moeten zy van daar het Ophaal-touw H (dat tot dien einde by de Spuit is) aan de luts, by de Spuit-pyp valt binden, om de Spuit pyp heen ftaan, en zo gezamentlyk ophaalen.

5. En moeten die geene die de Slang van de Spuit af vieren, niet meer bot toe geven, als de geene die de Slang uit leggen of ophalen, na haar trekken: tot dat zy klaar zynde, roepen, **GAAT JOUGANG**, dan moeten ze de reft voortteffens van de Spuit af nemen, en op de ftraat in een ronde bocht uit leggen.

6. De Pompers van de Spuit moeten insgelyk onderwyl aan de Spuit in goede Ordre worden gefteelt om te pompen, gieten alvoreen een weinig Water in de Buitzen op beide de Zuigers, en zo haaft als zy eenig water in de Spuit ontfangen hebben, eerst een korten wyl met zachte flagen pompen; ten einde, zo de Spuit-flang niet wel mocht gered wezen, het zelve onderwyl en zou konnen gefchieden: waar toe twee à drie perfonen langs die Slang moeten gaan, d'omflagen na 't voor-end doen uitschieten, en de toenypende bochten rond uit leggen: maar alles klaar bevonden zynde, moeten zy niet af laten te pompen, voor dat den Brand is uitgebluft.

7. Achter de hand van de Spuit-pyp-voerder die met de Spuit-pyp het water in de Brand ftuurt, moet altyd een tweede ftaan om de Slang in een ronde bocht te houden; ten einde dat die door haar zwaarte neerhangende, geen toenypende bocht kort achter de Spuit-pyp maakt.

8. De Spuit-pyp verplaatft moetende worden, moet de Slang, om niet te fleepen, opgenomen en na gedragen worden.

Als de Spuit-flang te kort is, kanze verlangtz worden, met een deel van een andre Spuit-flang daar aan te fchroeven; zynde de fchroeven gemaakt datze alle op malkanderen paffen. En op dezelve wyze kanze mede worden verkort.

Wanneer door abuis, of andersints de Water-flang te kort is afgefneeden, of om eenig letzel moet afgefneeden worden, zo kan de zelve weer verlangtz en aan een gebonden worden, met een kopere Koppelband (ten dien einde in de Gereetschap-zak G zynde) daar in te binden.

By vriezend weer moet, zo veel mogelyk is, de Spuit vol water en in gedurige beweging gehouden worden, om 't bevriezen van Spuit en Slang voor te komen.

Enige lekkagie in de Slangen zynde, moet dicht gemaakt worden, met een Leere dicht bind-lap, (die ten dien einde in de Gereetschap-zak G zyn) in maniere als hier neven word aangewezen; leggende de woelingen van de midden (A) af rakende aan malkander, na de enden toe: en dus konnen de gaten hoe groot, alwarenze meer als een vinger lang, met ftyt aan te trekken en de flagen dicht aan malkander te leggen, volkomen dicht gebonden worden.

Den Brand gebluft zynde moeten beide de slangen afgefpoeld, en de Spuiten op nieuw geprobeert worden, of alles noch wel is, en dat gedaan zynde moeten dezelve Slangen in de lucht, of by vriezend of nat weer, in een warme plaats gedroogtz worden: en verder alles gered, de Leekkagien, die in de Slangen zoude mogen bevonden zyn, geltopt, de Zuigers uitgehaald en gedroogd, en voorts alles nagezien, 't manquerende gecompleteert, en de Spuit met al zyn toebehooren, tot het weder afhalen gereed gezetz worden: in maniere als in de voorftaande figure is aangewezen.

DEN, de Jonge, Generale Brand-Meesters der Stad Amsterdam.

MEER INFORMATIE OVER HET BRANDWEERBOEK

In het boek over de Oegstgeester brandweer zal onder meer aandacht worden besteed aan de geschiedenis van de brandweer in het algemeen; het ontstaan van de brandweer Oegstgeest; het bestrijden van branden vroeger en nu; reglementen en documenten uit de eerste periode; de brandweer in oorlogstijd; de oprichting in 1920 van de vrijwillige brandweer in Oegstgeest; spectaculaire branden in Oegstgeest en omstreken; huisvesting; oefeningen; het verenigingsleven; de korpsleden en de regionale samenwerking. Natuurlijk komen brandweerlieden zelf ook ruimschoots aan het woord.

Het redactieteam wordt gevormd door Sylvia Braat, Anke Casteel, Carla de Gloppe, Nenke van Wermeskerken en de voormalige brandweerlieden Wim de Winter en Hans Hoogvorst.

DOE MEE!

Lijkt het u leuk om aan het boek mee te werken door middel van archiefonderzoek, het houden van interviews met brandweerlieden of het schrijven van teksten, meldt u dan aan. Het ligt in de bedoeling het project voor 1 oktober 2012 af te ronden.

VOORINSCHRIJVING

Wilt u zeker zijn van een mooi gebonden en rijk geïllustreerd exemplaar van het boek? Maak dan gebruik van de mogelijkheid tot voorinschrijving. Wij houden u dan op de hoogte van tussentijds nieuws, de voordeelingen en de presentatie van het boek. De prijs zal rond € 22,50 per boek liggen. Voorinschrijven kan door een mail te sturen naar redactie@oudoegstgeest.nl of een briefje naar Julianalaan 5, 2341 EN Oegstgeest.

NIEUW LEVEN VOOR OUDE GEBOUWEN

De gemeenteschool in de Leidse Buurt

Op de hoek van de Geversstraat en de Willem de Zwijgerlaan staat de SPORTSCHOOL Rob van der Hoorn, zoals blijkt uit een bescheiden bord aan de rechterkant van de gevel. Op die gevel zien we in veel grotere letters nog een vermelding: GEMEENTESCHOOL ANNO 1879. Kennelijk is Rob van der Hoorn niet de eerste schoolhouder hier. Hoe zit dat? Om die vraag te beantwoorden gaat Herman Oost voor ons een flink stuk terug in de tijd.

DOOR HERMAN OOST

In 1876 constateerde de Commissaris van de Koningin bij een bezoek aan Oegstgeest dat de openbare lagere school qua afmetingen zeer veel te wensen over liet. En omdat volgens de onderwijsinspectie verbetering niet meer mogelijk was, moest de gemeente Oegstgeest zo spoedig mogelijk plannen maken voor een nieuwe school. De gemeenteraad reageerde snel en besloot een school te bouwen voor 160 leerlingen. Er werd een stuk grond gekocht van Dirk Marie van der Hoef, bloemkweker en wethouder, in

de Leidse Buurt, dicht bij de bestaande school en de onderwijzerswoning. Architect W.C. Mulder uit Leiden maakte een ontwerp en bestek, dat in mei 1877 werd vastgesteld door de gemeenteraad en voorgelegd aan de onderwijsinspectie voor goedkeuring.

PROVINCIE LIGT DWARS

De inspectie vond de school echter te klein in verhouding tot de omvang van de gemeente en drong, gesteund door de provincie, aan op het bouwen van een grotere school of, beter nog,

twee scholen voor in totaal 300 leerlingen. De gemeente voelde daar weinig voor en hield vast aan het plan zoals vastgesteld. Tegelijk probeerde men subsidie van de provincie of het rijk te krijgen voor de bouw. Eind 1877 deelde de burgemeester de gemeenteraad mee dat hem duidelijk was geworden dat de provincie niet mee zou werken aan subsidie, als niet voldaan zou worden aan de wens van de provincie. De raad besloot daarop twee scholen te bouwen, een in de Leidse Buurt voor 200 leerlingen en een in de Morsch voor 100 leerlingen.

Gemeenteschool 1903.

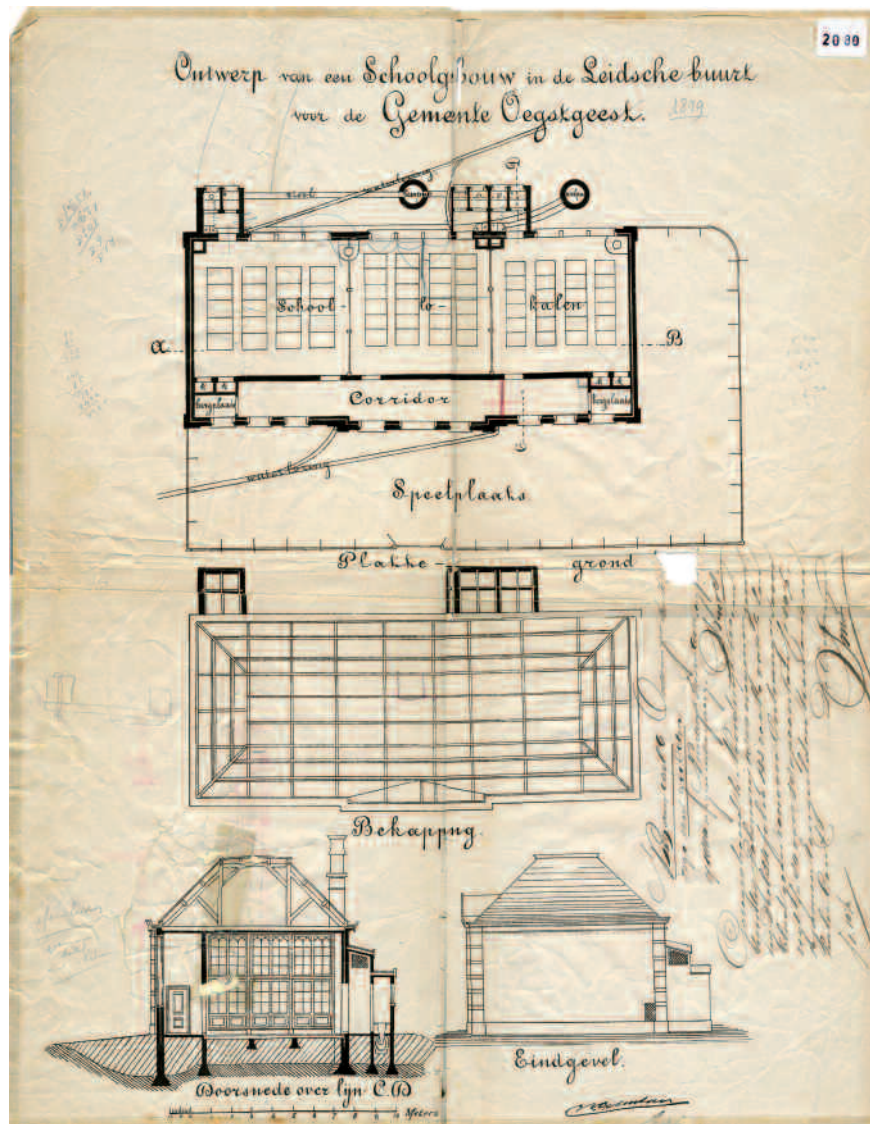
Toen in oktober 1878 bleek dat er geen subsidie verleend zou worden, besloot de raad de school in de Leidse Buurt terug te brengen naar de oorspronkelijk geplande omvang, zelfs nog wat minder, namelijk 150 leerlingen. In december 1878 werd het ontwerp en bestek goedgekeurd en in februari 1879 werd de bouw gegund aan J.J. van Deth uit Zwammerdam, die het werk nog datzelfde jaar voltooide.

MINIMALE PERSONEELSBEZETTING

In *Mooi gebouwd. Monumenten van Oegstgeest* staat de volgende beschrijving: 'De voormalige school is symmetrisch van opzet en heeft een schilddak. Het gebouw heeft in het midden een duidelijk accent doordat de gevel daar iets naar voren komt ... Daar bevindt zich de entree en het opschrift 'Gemeenteschool anno 1879 ...'. Verder is de gevel uitgevoerd met elementen uit de neorenaissance en de Romaanse bouwkunst, zoals hoeklisenen (verticale, uitgemetselde hoeken), speklagen, aanzet- en sluitstenen boven de vensters en rondboogvensters'. De zijgevels waren blind en de achtergevel bevatte flinke raampartijen tussen en naast twee uitbouwjes voor de toiletten.

De plattegrond was zeer functioneel: een speelplaats aan de voor- en zijkant van de school; een gang met kapstokken parallel aan de voorgevel, met aan de beide einden een bergruimte; achter de binnenmuur van de gang drie lokalen, gescheiden door glaswanden met grote schuifdeuren en met in totaal 68 schoolbanken voor 136 leerlingen; achter de achtergevel in de twee uitbouwjes drie dubbele toiletten, elk bereikbaar vanuit één lokaal. Al met al een uiterst overzichtelijke inrichting, berekend op een minimale personeelsbezetting, zoals die in die tijd gebruikelijk was.

Al snel vond een eerste wijziging plaats. In 1881 werd een stuk grond aan de achterzijde van de school aangekocht voor het maken van een overdekte speelplaats en eventuele uitbreiding van de school in verband met de toename van het aantal leer-

Plattegrond Gemeenteschool 1879.

lingen. De overdekte speelplaats werd in 1882 gerealiseerd aan de noordoostzijde. In 1927 werd de overdekte speelplaats uitgebreid in verband met de invoering van het vak 'lichamelijke oefening', dat kennelijk daar gegeven moest worden. In datzelfde jaar werden veertien nieuwe schoolbanken bijgeplaatst vanwege de toename van het aantal leerlingen. De omvang van de schoolbevolking kende z'n ups en downs. In 1894 had de school 104 leerlingen en plaats voor nog ruim veertig. In datzelfde jaar was de school in de Morsch overbevolkt: 110 leerlingen op een capaciteit van 88. Dus werd besloten tot overplaatsing van een aantal leerlingen. Een moeizaam proces, want voor veel leerlingen in de Morsch was

de afstand naar de school in de Leidse Buurt veel groter dan naar de school in de eigen buurt. Uiteindelijk gingen slechts zes leerlingen over van de Morsch naar de Leidse Buurt. In 1922 was het aantal leerlingen gedaald tot 8! De daling werd toegeschreven aan het ontstaan van de bijzondere scholen en aan het gedaalde vertrouwen van ouders in de kwaliteit van het onderwijs door de eerdere opheffing van de tweede leerkracht. Na uitvoerige discussie werd besloten de school niet op te heffen. Argumenten waren de verwachte toename van het aantal leerlingen in verband met de ontwikkeling van de buurt (Oranjepark c.a.), de kosten voor vervoer naar onderwijs elders en de mogelijke vergroting van de

aantrekkingskracht van de school door de aanstelling van een tweede onderwijzer.

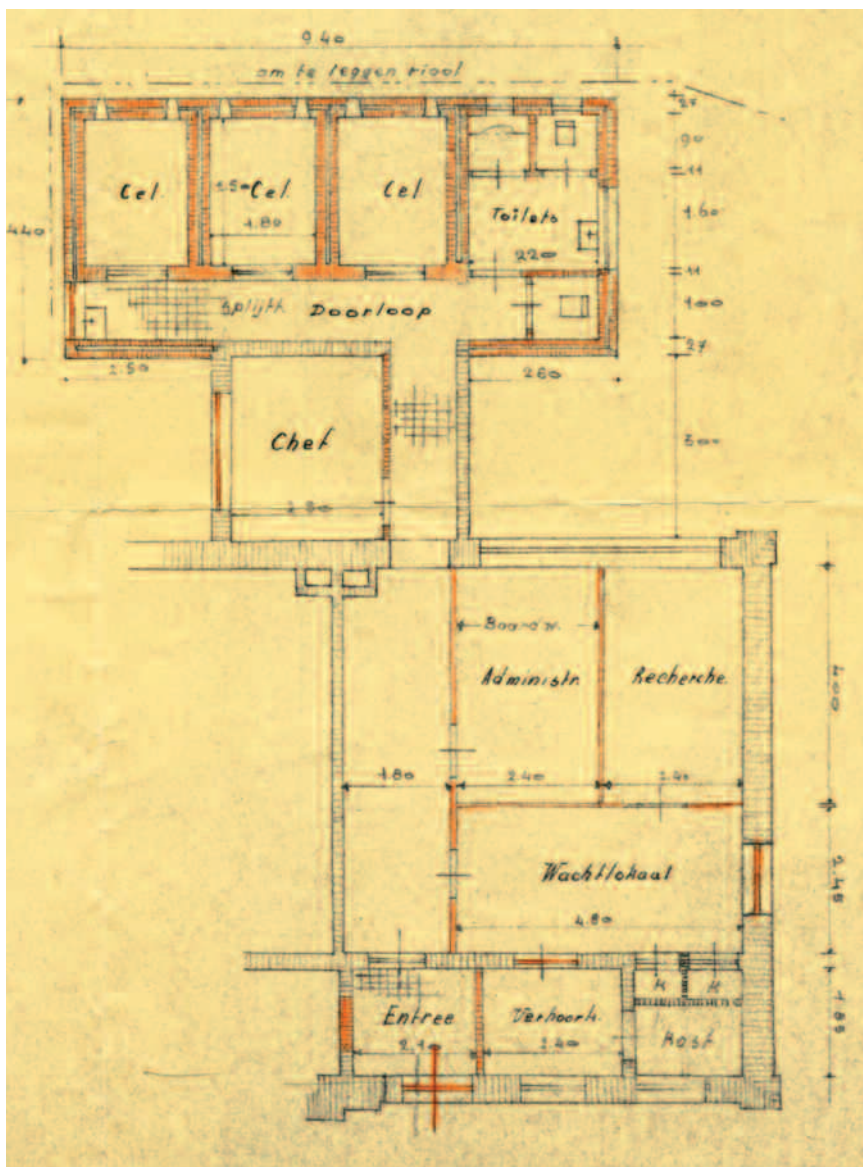
Ruim vijf jaar later kwam het verzoek van de Commissie van Toezicht op het Lager Onderwijs om een nieuwe school te bouwen vanwege de toename van het aantal leerlingen en de verwachting dat dit nog verder zou stijgen. Van acht in 1922 ging het naar zestig in 1924, 115 in 1927 en een prognose van 137 in 1929. Uitbreiding van de bestaande school door opbouw van een verdieping werd beschouwd als *'niet passend uit architectonisch oogpunt in een landelijk villadorp, als Oegstgeest placht te worden en niet wenselijk uit zuinigheidsoverweging'*. Het bestaande schoolgebouw zou met enige aanpassing gebruikt kunnen

worden als centraal gymnastieklokaal en vergaderruimte.

IN DE VERHUUR

De gemeenteraad besloot in 1928 tot oprichting van een nieuwe school aan de Terweeweg en in 1930 werd de school aan de Geversstraat buiten gebruik gesteld. In datzelfde jaar werd een bescheiden herinrichting van de Gemeenteschool gerealiseerd ten behoeve van de verhuur, maar wel zodanig dat het gebouw beschikbaar bleef voor onderwijs. Wat er precies verbouwd werd is niet te achterhalen, maar gezien een tekening uit 1934 werd de scheidingswand tussen het linker- en het middenlokaal (gezien vanaf de Geversstraat) weggehaald en die

tussen het midden- en rechterlokaal vervangen door een stenen muur. Motief voor het geschikt maken voor verhuur was dat leegstand zou leiden tot verval en kapitaalverlies. De gemeenteschool diende vervolgens vele doeleinden: gymnastieklokaal, vergaderruimte voor politieke partijen, de Hervormde Jeugd, het Burgerlijk Armbestuur, gemeentewerken, consultatiebureau, schietwedstrijden van de Landstorm, cursussen van het Rode Kruis en een ruilbureau voor kleding in de bezettingstijd. Na de bezetting was naast het gymnastieklokaal de Distributiedienst (voor de rechtvaardige verdeling van de schaarse consumptiegoederen als voedsel, kleding enz.) er gehuisvest tot 1949.

Schets verbouwing schoollokaal tot politiebureau, 1949.

SPLINTERS IN ZITVLAK

In dat jaar vond een meer substantiële verbouwing plaats voor de huisvesting van de politie, die tot dan toe inwoonde in het gemeentehuis. Hiertoe werd om te beginnen een tweede ingang gemaakt in de voorgevel in plaats van het derde raam van rechts. Verder werden in het voormalige rechterlokaal een gang naar achteren en rechts daarvan een viertal kamers gemaakt. Aan de achterzijde werd de bestaande uitbouw voor de toiletten vergroot om drie cellen, een toiletruimte en een werkruimte te realiseren. In de zuidelijke zijgevel werd een raam gemaakt in verband met de nieuwe indeling van de ruimte. Voor die uitbreiding werd een ontwerp gemaakt dat aansloot bij de zijgevel en de lijn van de kap, maar vanwege de kosten werd uiteindelijk gekozen voor de aanbouw van een kleiner en plat blok aan de bestaande uitbouw. De grote ruimte links bleef in gebruik als gymnastieklokaal. Het onderhoud en de inrichting waren met enige regelmaat punt van aandacht. Zo klaagde een moeder dat haar kind voortdurend thuis kwam met splinters in handen, voeten en zitvlak en waren de leerkrachten zeer ontevreden over de akoestiek die fatsoenlijk lesgeven onmogelijk maakte.

Gemeenteschool 2000, voor restauratie met deur van politiebureau.

Gemeenteschool 2000, na restauratie.

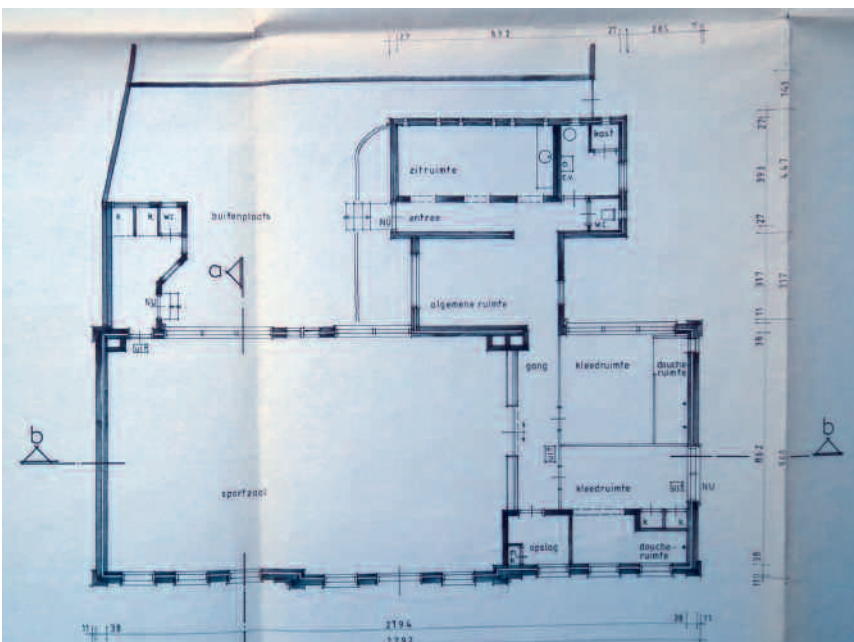
In 1969 verliet de politie de oude gemeenteschool en verhuisde naar het nieuwe bureau aan de Rijksstraatweg. De gemeente maakte plannen voor een grondige verbouwing. De voormalige lokalen zouden worden samengevoegd tot één ruimte. De gang aan de voorzijde zou verbouwd worden tot kleedruimtes. In de uitbouw met het cellenblok zou een douche en keuken komen en aan de achterzijde zou een vergaderruimte bijgebouwd worden. Met dit alles was een bedrag van f 122.000 gemoeid. Uiteindelijk bleek de financiering hiervan niet mogelijk. Een gefaseerde uitvoering had ook geen zin en derhalve werd in 1972 besloten tot een beperkte aanpassing. Het voormalige politiebureau werd verbouwd

tot kleedruimtes en de gang voor het gymnastieklokaal tot ruimte voor berging voor de toestellen.

In 1973 werd een kleedkamer verhuurd aan het Rode Kruis voor de plaatsing van hun verbindingsapparatuur. Die stond tot dan in het voormalig Rijnlands Lyceum aan de Tromplaan, maar door veelvuldige inbraak was dat niet langer veilig. In 1974 eindigde het gebruik van het gymnastieklokaal door de scholen. Het gymnastieklokaal, de gang aan de voorzijde en het toiletblok aan de noordoostkant werden verhuurd aan Sportschool de Vries voor judolessen en de overige ruimten aan het Rode Kruis. De Vries deed al snel de huur over aan zijn medewerker, Rob van der Hoorn. Die zette de sportschool

voort en kreeg in 1981 de beschikking over het hele gebouw. Er volgde een interne verbouwing in 1982 waarbij de muur tussen de gang aan de voorzijde en het leslokaal werd verwijderd. Hiervoor moest de dakconstructie versterkt worden. In het cellenblok aan de achterkant werden de tussenmuren en de deuren verwijderd. Daarmee werd de huidige plattegrond gerealiseerd.

Tenslotte liet Van der Hoorn in 2000 de buitenkant van het gebouw restaureren. Naast het algemene herstel van de buitenmuren werd de voorgevel terug gebracht in de oorspronkelijke toestand. De tweede deur werd weer een raam en de dichtgemetselde ventilatierozetten werden open gemaakt en van een rooster voorzien, een rooster naar eigen ontwerp, omdat de vorm van de originele roosters niet bewaard is gebleven. Ook werd eenzelfde hek als oorspronkelijk geplaatst aan de voor- en zijkant. Saillant is dat bij de overdracht in 1981 vanuit verschillende raadscommissies werd aangedrongen op een verplichting de voorgevel intact te laten. Was dat geëffectueerd, dan was het fraaie herstel van de gevel in 2000 niet mogelijk geweest. Nu heeft de gemeenteschool een nieuwe bestemming gekregen met behoud, ja zelfs herstel, van het charmante exterieur uit 1879.

Plattegrond 2000.

BRONNEN

- Gemeentearchief Oegstgeest.
- Rob van der Hoorn.

Hoe zijn de kromme lanen in het Oranjepark ontstaan?

Oegstgeest staat onder andere bekend om zijn kromme lanen en laantjes. Deze komen vooral voor in de parken, zoals het Prins Hendrikpark, het Julianapark en het Oranjepark, die werden aangelegd in de jaren 1912 tot 1930. Lanen waarin je vroeger met een auto zonder TomTom kon verdwalen. Lommerrijk maar voor een buitenstaander onoverzichtelijk. Zelfs Maarten 't Hart, toch een kenner van deze regio, vergist zich als hij de aanduiding van de woonplek van zijn vroegere collega's/rivalen beschrijft. In dit artikel wordt de herkomst van die kromme lanen beschreven. Het is een bewerking van een inleiding gehouden door de auteur tijdens de Open Monumentendagen 2008 over 'Speuren naar Sporen'.

DOOR HARRY VISSERS

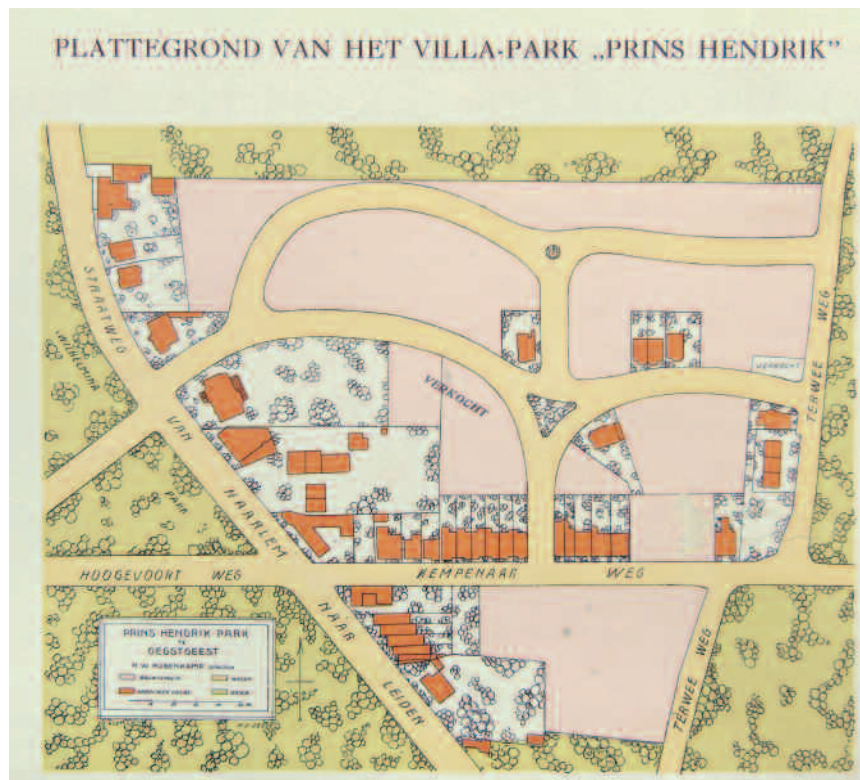
De ruimtelijke inrichting van Oegstgeest is onderwerp van aanhoudende zorg. Dat is het in onze tijd, dat was het ook al een eeuw geleden. Toen was Oegstgeest nog een boerendorp, dat op de drempel stond verder uit te groeien. Uitbreiding van het woningbestand was nodig vonden Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, omdat de bevolking was toegenomen en er geen adequate woningen waren voorzien. De provincie had becijferd dat de bevolkingsomvang in zeven jaar tijd

met een derde was toegenomen: van 2581 inwoners op 1 januari 1897 tot 3406 inwoners per 1 januari 1904; een toename van 825 inwoners. In de raadsvergadering van 27 januari 1904 ging het er heftig aan toe. De raad verzette zich tegen het maken van een uitbreidingsplan omdat de groei grotendeels verklaard kon worden door de komst van het 'Geneeskundig Gesticht voor Krankzinnigen Endegeest' (geopend in januari 1897) met ruim 400 personen. Daarnaast werd als argument naar

voren gebracht dat overal verspreid over de gemeente woningen waren neergezet die voldoende opvang boden. Het verzet van de raad was vergeefs: de provincie bleef bij haar eis, al werd wel uitstel verleend voor een periode van vijf jaar. Dat bood de gemeente ruimte om plannen te maken. Plannen die er onder andere toe hebben geleid dat in Oegstgeest woonparken werden aangelegd. Na het Wilhelminapark, dat al in 1898 tot stand was gekomen, werden er nu aan de overzijde van de huidige Geversstraat parken ontwikkeld: het villapark Prins Hendrik in de periode 1912-1920, het daarnaast gelegen Julianapark in de periode 1920-1928, het Emmapark vanaf 1920 en het Oranjepark vanaf 1928. In latere jaren zijn de aparte namen Prins Hendrikpark, Julianapark en Oranjepark verdwenen en tegenwoordig wordt het hele gebied aangeduid met de naam Oranjepark.

HOE IS DE UITBREIDING VAN OEGSTGEEST VANAF 1911 TOT STAND GEKOMEN?

Het maken van het uitbreidingsplan werd ook toen al gegoten in de vorm van een (ontwerp-) bestemmingsplan. In dit artikel concentreer ik me op de totstandkoming van het Prins Hendrik- en het Julianapark, begrensd door de De Kempenaerstraat, de Terweeweg, de Straatweg van Haarlem naar Leiden (nu Geversstraat) en de Oranjelaan. Een park dat

Oorspronkelijke tekening van het Prins Hendrikpark, rond 1912/1913.

geleidelijk is volgebouwd in de periode 1912-1930.

Eén van de eerste ontwerpen ging uit van de figuur van een schaakbord, bestaande uit vierkanten en rechte lijnen. In de tekeningen werd aangegeven op welke percelen een bouwverbod moest worden gelegd, zodat daar straten konden komen. Het bleek dat vele eigenaren het niet met die plannen eens waren: de plannen doorsneden teveel hun eigen stukken grond. Ook beschermden erfdiensbaarheden stukjes land. Vele tientallen verzoeken tot wijziging van het uitbreidingsplan kwamen binnen, waaronder die van de grootgrondbezitters de gebroeders G. en S. Lubbe. Een saillant detail is dat G. Lubbe in die periode tevens de gemeenteontvanger van Oegstgeest was.

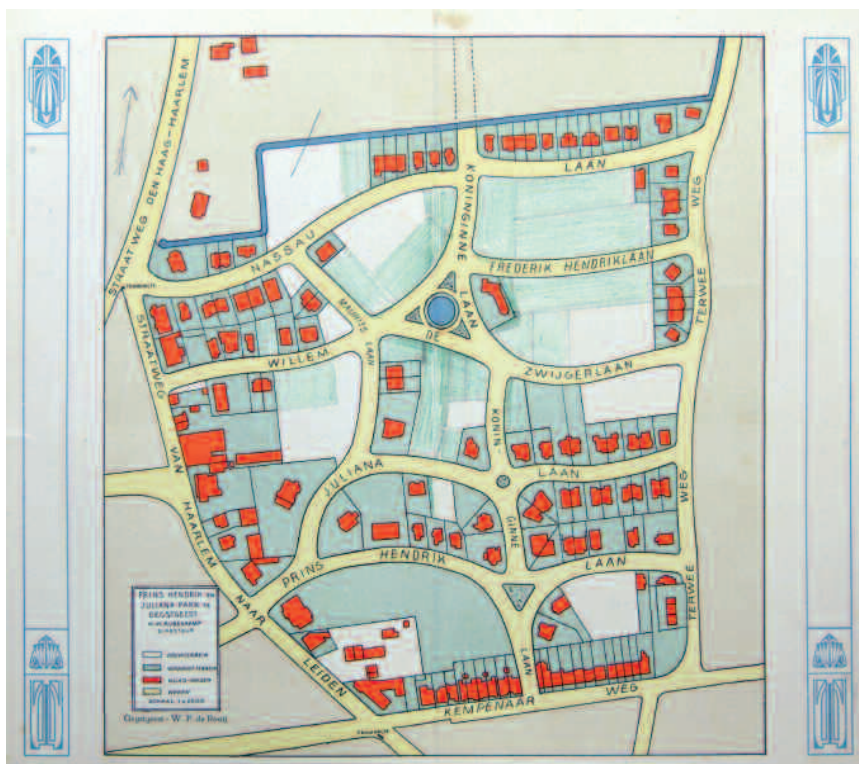
Het honoreren van de verzoeken leidde tot een groot aantal wijzigingen in het uitbreidingsplan en daarmee tot een heel ander stratenpatroon in dit gebied. Eigendoms grenzen en erfdiensbaarheden bepaalden nu de richting van de straten in de plannen. Er kwamen bochten en lussen. Dat patroon versterkte bij de plannenmakers het idee om in dit gebied een villapark aan te leggen, omdat het bouwen van rijtjeshuizen bijna niet meer mogelijk was. Het vrije karakter van de bouw werd door de gebogen lanen versterkt en dat bleek een aantrekkelijk 'lokmiddel' voor toekomstige bewoners van buiten. Het kostte weinig moeite om vooral Leidenaren, veelal afkomstig van de universiteit, te interesseren voor een villa in dit deel van Oegstgeest.

Bij de start van de ontwikkeling volstrekt niet de bedoeling, is de vormgeving van deze wijk voor Oegstgeest uniek te noemen: zo krom worden de lanen tegenwoordig niet meer aangelegd.

De ontwikkeling van het park is goed te zien op de vier bijgevoegde plattegronden. We zien duidelijk de groei van het park, dat door de 'NV Bouwgrond Exploitatiemaatschappij Prins Hendrik' werd gerealiseerd. Directeur van deze exploitatiemaatschappij was

Het Prins Hendrikpark, inmiddels uitgebreid met het Julianapark, ca. 1921.

Het Prins Hendrik - Julianapark, rond 1922/1923.

H.W. Rübenkamp, die tevens raadslid/wethouder van Oegstgeest was in de periode 1919-1932.

Om de aantrekkelijkheid van deze

villawijk/woonpark aan te prijzen en de huizenverkoop te stimuleren werden wervende advertenties geplaatst. 'Buiten wonen: het ideaal van

ons allen. Ontkomen uit het nerveuze gejaag na een drukken dag van arbeid of voorgoed als wij op leeftijd zijn gekomen, dat wij het werk aan de jongeren overlaten'. Ook verschenen er brochures met teksten als: 'Groene lanen met eeuwenoude bomen. Heerlijk rustig leven binnen de veilige muren van fraaie villa's en aardige landhuisjes'.

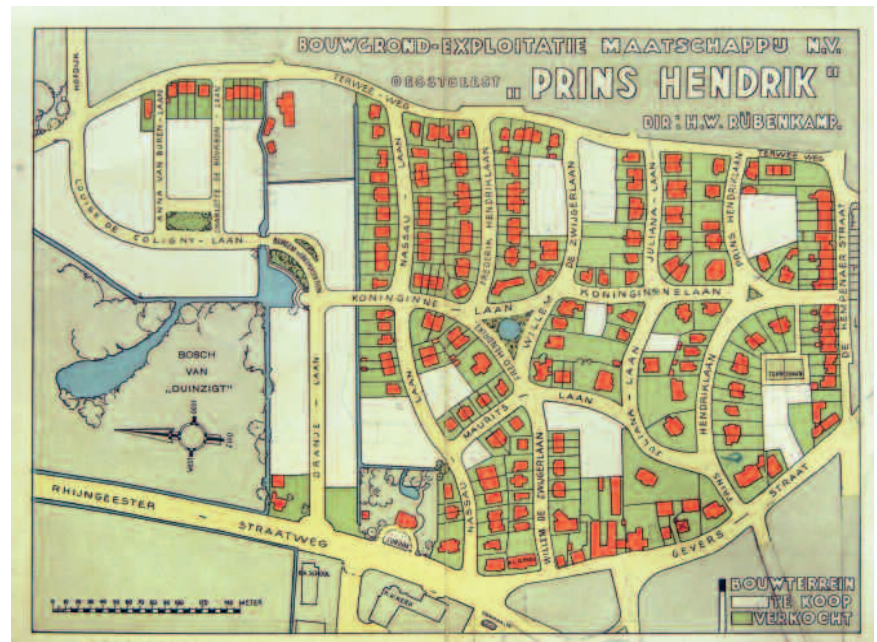
Dit bijzondere patroon van lanenvorming is verder niet doorgezet in andere wijken. Dat is op zich jammer. Het is karakteristiek voor dit gedeelte van ons dorp en verhoogt de aantrekkelijkheid, al heeft het ook nadelen. Het leidt tot vergissingen in straten waar je moet zijn en hoe je er moet komen. Zelfs Maarten 't Hart maakt daarin fouten, als hij de woonplek van zijn vroegere collega's/rivalen plaatst in het Wilhelminapark in plaats van in het Oranjepark: '... Zowel Jouri als Toon werd in een vloek en een zucht benoemd tot hoogleraar. Ze verhuisden naar kapitale panden in het Wilhelminapark in het doctorandusdorp Oegstgeest, de spraakzame Toon naar de Willem de Zwijgerlaan, en Jouri – als hommage aan Juliana? – naar de Juliana-laan. Dankzij de typografie van deze welstandswijk met zijn even lommerrijke als kromme lanen, waarin de argeloze

bedelaar steevast verdwaalt, grensden hun achtertuinen aan elkaar...'.
Wie het verloop van raadsvergaderingen wil nalezen kan goed terecht in het gemeentearchief van Oegstgeest. De voor dit artikel geraadpleegde notulen van de vergadering van 27 januari 1904 bijvoorbeeld, zijn opgenomen in een prachtig gebonden boek, met kroontjespen en inkt geschreven door de burgemeester/tevens gemeentesecretaris Van Griethuysen, praktisch zonder doorha-

lingen. Wie overigens nader onderzoek wil doen: het is een genot in het gemeentelijk archief te zijn. Niet zozeer vanwege de ruimte (kelder, droog, fris), als wel vanwege de schatten die er verborgen liggen. Een uitstekende gids in de persoon van de archivaris Carla de Glopper helpt je sporen terug te zoeken en te vinden.

BRONNEN

- Gemeentearchief Oegstgeest.
- Maarten 't Hart, *Verlovingstijd*, De Arbeiderspers, augustus 2009, 255.

Het bijna volgebouwde Prins Hendrikpark, met uitbreiding van de Oranjelaan en deels het bos van Duinzigt, rond 1928/1929.

Verkoopbrochure, 1930.

De huidige situatie.

Waar? Of niet waar?

De luidklok van de Pauluskerk

DOOR FREEK LUGT

Achterop het vorige nummer stond in de rubriek *In Beeld* een informatief stukje over de luidklok van de voormalige Pauluskerk. Maar is die klok eigenlijk wel van de kerk?

Naspeuringen brachten het volgende aan het licht:

- de Pauluskerk had een bronzen klok van 70 cm diameter en een gewicht van 220 kg. Deze is in februari 1943 geroofd namens de *Rüstungsinspektion Niederlande*, door de Duitsers dus;
- de huidige, vervangende klok is in 1662 gegoten bij de gebroeders Hemony;
- sinds 1673 hing deze klok in het torentje van de toen nieuwe Loods- of Waardkerk aan de Waardgracht in Leiden. De architect van het driebeukige houten gebouw was stadstimmerman Willem van der Helm, die ook het Groene Kerkje heeft gerestaureerd. Een aardige afbeelding van de Loodskerk is te vinden in *Rhynlands fraaiste gezichten*;
- in 1829 werd de houten kerk vervangen door een gelijkvormig stenen gebouw en ging hij Oosterkerk heten;
- in 1898 werd de kerk toegevoegd aan de fabriek van de naastliggende Leidsche Katoenmaatschappij v/h de Heyder & Co.;
- bij die gelegenheid bracht de gemeente Leiden de luidklok onder bij Stedelijk Museum de Lakenhal;
- de klok is daar geregistreerd onder inventarisnummer 884;
- gedurende de Tweede Wereldoorlog is de klok samen met andere dergelijke klokken door directeur Pelinck voor de Duitsers verborgen gehouden;
- op 15 februari 1948 is de klok door de Lakenhal in bruikleen gegeven aan de Pauluskerk;

■ een van de bruikleenvoorwaarden is – nog steeds – dat de klok binnen twee maanden moet worden terugbezorgd indien deze nodig is voor een carillon in het stadhuis van Leiden.

De Pauluskerk heeft de klok dus slechts in bruikleen! En passant is nog een ander ‘raadsel’ opgelost. Volgens Hans van Klinken, de schrijver van het artikel over de klok, is de klok gegoten door F. (François) Hemony, terwijl het Leids Jaarboekje van 1949 toch duidelijk zegt dat het P. (Pieter) Hemony was. Van Klinken was zo vriendelijk om opnieuw naar de klok te klimmen om hier nog eens goed naar te kijken. En te concluderen dat er toch echt een F en geen P staat.

Waarmee ook dit misverstand uit de wereld is geholpen.

BRONNEN

- Gemeentearchief Oegstgeest, archief van de Hervormde (gereformeerde) Gemeente van Oegstgeest (en Poelgeest) 1654-1994, archief van de kerkvoogdij, inv.nr. 405, met dank aan Carla de Gloppe.
- Georg Galland, *Geschichte der Holländischen Baukunst und Bildnerie im Zeitalter der Renaissance, der nationalen Blüte und des Klassicismus*, Frankfurt 1890, 313.
- Leidsch Jaarboekje 1906, 9/10; 1918, 18.
- Leids Jaarboekje 1949, 33; 1951, 154.
- R.C.J. van Maanen (hoofdred.) en Boudien de Vries (red.), *Leiden. De geschiedenis van een Hollandse stad*, deel 3, Stichting Geschiedschrijving Leiden, Leiden 2004, 23.
- Mondelinge informatie hr. Kouwenberg (bibliothecaris Lakenhal), G. Schwencke (optredend archivaris Pauluskerk), M.L. Wurf Bain (oud-directeur Lakenhal), februari 2005.

De Loodskerk in 1732. Onbekende kunstenaar, Gesigt van de Loots Kerk, gravure (Abraham Rademaker, Rhynlands fraaiste gezichten, Leonardus Schenk, Amsterdam 1732, nr. 90).

EEN KUNSTZINNIGE BLIK OP OEGSTGEEST

Aquarellist Albert-Jan Cool

De afgelopen zomer was onaangenaam koud en volgens het KNMI sinds 1906 nog nooit zo nat. Erg jammer voor al die vakantie-gangers die besloten hadden hun vrije weken aan het Noordzeestrand door te brengen om optimaal te kunnen genieten van zon, zee en zand. Dit keer hebben wij voor onze rubriek een nog levende kunstenaar gekozen, die ons met zijn werk terugbrengt naar zomers zoals we die zo graag zien. Het toont ons dat Albert-Jan Cool (1947) een echte liefhebber is van de kuststreek. Niet om er te luieren, maar om als aquarellist het strandleven in al zijn facetten vast te leggen.

DOOR JOKE NIEUWENHUIS EN WILLY TORDOIR

'De sky-line van Katwijk vind ik de mooiste die er langs de Nederlandse en Belgische kust te vinden is. Dat totale beeld van die lange zeldzame huizenrij met daartussen de torens van de Witte Kerk en de Vuurbaak heb ik altijd zeer apart gevonden'.

Dit zei Albert-Jan Cool in 1988 in een vraaggesprek met een journalist van het Leidsch Dagblad naar aanleiding van een tentoonstelling van zijn werk in het Katwijkse Museum. Een oprechte overtuiging en gebaseerd op waarnemingen voor zijn in 1987 verschenen boek *De Kust, een dagelijks avontuur van Schiermonnikoog tot De Panne*. Hiervoor zwierf hij in zijn vrije tijd gedurende twee jaar met penseel en papier (afb. 1) van het noorden van Nederland tot de Frans-Belgische grens in het zuiden; iedere keer een stukje en natuurlijk alleen als het weer het toeliet. Het werd een boek dat in woord en beeld een

Afb. 1 Albert-Jan Cool, Zelfportret, illustratie uit 'De Kust', 1986, aquarel, ca. 10 x 10 cm, collectie van de kunstenaar.

geslaagde afspiegeling is van zijn opvatting dat de kust het boeiendste stuk van Nederland is. Voor de vormgeving – korte teksten tussen de afbeeldingen door – liet hij zich inspireren door de werkwijze van Rien Poortvliet (1932-1995), die immers op eenzelfde manier tekst en beeld met elkaar verbond.

BEGINTIJD

Die tentoonstelling in 1988 was zijn eerste: 73 aquarellen met als onderwerp de Noordzeekust. Zijn liefde hiervoor dateert uit zijn Katwijkse tijd (1969-1973). Op zoek naar atelierruimte vond hij die bij toeval aan de Grote Steeg in

Afb. 2 Albert-Jan Cool, Garnalenvissers te Katwijk, illustratie uit 'De Kust', 1985, aquarel, 38 x 27 cm, collectie Katwijkse Museum.

Afb. 3 Albert-Jan Cool, *Strand Katwijk Noord*, 2009, aquarel, 49 x 70 cm, collectie van de kunstenaar.

Katwijk a/d Rijn. Zoals de meeste jonge kunstenaars probeerde hij verschillende technieken naast elkaar, maar de ets, de pentekening en het olieverfschilderij verloren het al spoedig van de aquarel. Een middel dat voor hem een levenslange uitdaging bleef om zich te verbeteren met als voornaamste onderwerp zijn in die jaren ontstane belangstelling voor het kustleven (afb. 2).

De allereerste schilderlessen kreeg Cool van een andere Oegstgeester kunstenaar: Jan Kalsbeek (1922-1996). Deze woonde aan de Frederik Hendriklaan, en de Willem de Zwijgerlaan, waar Albert-Jan op nr. 10 geboren werd, is daar niet ver vandaan. Al jong was hij vaak te vinden in Kalsbeeks atelier aan de Abtspoelweg en raakte zo spelerwijs vertrouwd met alles wat met schilderen te maken heeft. Vooral kleurmengen, wat volgens Cool de basis is van het schilderen met olieverf, maar evenzeer van belang voor de aquareltechniek.

Kalsbeek inspireerde hem echter eerst in een andere richting. Naast schilderles gaf deze ook les in boetseren, pottenbakken, keramiek en tekenen en die combinatie van vaardigheden bezorgden Kalsbeek in 1960 een aanstelling als tekenaar en keramisch deskundige aan het Instituut voor Palestijnse Oudheidkunde in Leiden. Het tekenen van potten en weten hoe ze gemaakt werden, wat van belang is voor de reconstructie en datering van opgegraven exem-

plaren, sprak ook de jonge Albert-Jan aan. Inmiddels was hij met zijn ouders naar de stad Groningen verhuisd en in het midden van de jaren zestig werd hij dan ook leerling-tekenaar bij het Archeologisch/Biologisch Instituut en volgde in de avonden lessen aan de Academie Minerva. Terug in Leiden kon hij, door de contacten met Kalsbeek, overdag ook als tekenaar bij het Palestijnse Instituut aan de slag en bezocht hij 's avonds de Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag.

Een paar avontuurlijke jaren volgden met uitzendingen naar Jordanië en Jeruzalem, waar hij door middel van lijntekeningen vastlegde wat archeologen blootlegden. Nú is de fotografie daarvoor hét middel, maar in die tijd was die techniek nog ongeschikt. Er kwam echter een eind aan deze reizen door het uitbreken van het gewapende Midden-Oosten conflict in 1968. Dat was jammer, maar het bood tegelijkertijd ruimte om het Noordzeestrand te ontdekken als onderwerp van zijn beeldende kunst.

TERUG NAAR OEGSTGEEST

Inmiddels had Cool wel de zorg voor een jong gezin en moest hij toch weer omzien naar een vaste baan, die hij in 1972 vond bij de Leidse Onderwijsinstellingen (LOI), waar hij algemeen illustrator werd en zich ging bezighouden met de vormgeving van lesmateriaal. Tevens werkte Cool op freelance basis voor diverse opdrachtgevers. Hij

Afb. 4 Albert-Jan Cool, *Vuurtoren Noordwijk aan Zee*, 2011, aquarel 34 x 50 cm, collectie van de kunstenaar.

verhuisde van Katwijk naar zijn geboortedorp en woonde tot 1989 aan de Oude Rijnzichtweg. Deze nieuwe ontwikkelingen deden echter niets af aan zijn passie voor de aquarel en de kust (afb. 3 en 4).

ZIJN WERK

De moeilijkheid bij de aquareltechniek is dat correcties tijdens het scheppingsproces vrijwel onmogelijk zijn. Minder geslaagde gedeelten van een olieverfstuk kunnen opnieuw worden gedaan, maar met aquarelverf lukt dit niet of nauwelijks. Het moet in één keer goed en zo niet dan blijft er niets anders over dan het blad weg te gooien en opnieuw te beginnen. De grote transparantie van de kleuren en het snelle verdampen van het water maken dat onvermijdelijk. Het is juist die unieke techniek die het aquarelleren voor Albert-Jan Cool zo fascinerend maakt en het hield hem dermate bezig dat hij er in de tweede helft van de jaren negentig instructieboeken over heeft geschreven, waarvan er zelfs enkele in het Duits zijn vertaald: de eigen ontdekkingen en ervaringen als leidraad voor de beginnende aquarellist. Recent heeft hij ze samengevat in een nieuwe publicatie *Aquarel in beeld* (met bijbehorende instructieve filmbeelden op dvd).

Als we nu kijken naar afb. 2 enerzijds en afb. 3 en 4 anderzijds dan zien we dat zijn aanpak realistisch is gebleven:

het gaat over het hier en nu: het herkenbare, eigentijdse bestaan precies zoals het door Cool wordt waargenomen.

Maar de penseelvoering is in de loop der jaren losser geworden en de compositie gewaagder. In afb. 2 gaat het vooral om het narratieve element van de voorstelling, terwijl we in afb. 3 zien dat de nadruk ligt op het grappige, ruimtelijke effect van de achter elkaar opgestelde windschermen en badhokjes. Rood, wit en blauw, Hollands kan niet en het zijn bij uitstek de kleuren die dat helder zomerse gevoel opwekken. Bovendien suggereren schaduwpartijen een stralende zon. Ook in afb. 4 valt de compositie op: een brede lege voorgrond, een groot gedeelte lege lucht en maar een relatief smalle strook ingeruimd voor het strandgebeuren. Beide voorstellingen zijn levendig, er is veel te zien en bovendien wordt de indruk gewekt dat het tafereel ieder moment zou kunnen veranderen omdat mensen weggaan of aan komen lopen, hetgeen een zekere spanning oplevert.

Toen Cool in 1996 de grote overzichtstentoonstelling van het werk van Johannes Vermeer (1632-1675) in het Mauritshuis bezocht werd hij getroffen door *Meisje met de rode hoed* (afb. 5). Niet alleen het licht dat van rechts op haar wang valt in contrast met de rest van haar gezicht in de schaduw van de hoed maakte indruk, maar ook het fonkelende

Afb. 5 Johannes Vermeer, *Meisje met de rode hoed*, ca. 1665, olie-
verf op paneel 22,8 x 18 cm, National Gallery of Art, Washington,
collectie Andrew W. Mellon.

effect van het licht op de hoed, de blauwe mantel en de leeuwenkoppen met de ringen in de bek. Gevoel voor licht- en kleurweerskaatsing zijn voor een kunstenaar van groot belang voor de effecten die hij in zijn voorstelling beoogt. Heel algemeen gezegd wordt het in olieverschilderijen gedaan door hoogsels (witte dekverf) aan te brengen, maar bij de aquarel moet het bereikt worden door uitsparingen in het wit van het papier. Dat betekent dus dat je van te voren heel goed moet weten waar de lichte partijen komen en hoe die zich onderling verhouden. Het is een techniek die je bij uitstek moet beheersen als het zonnige strandleven je favoriete onderwerp is, maar geldt ook zeker voor het portret, een genre waar Cool zich eveneens mee bezighoudt. Een vroege is het guitige kopje van zoon Daan (afb. 6). Hier en daar een uitgespaard wit stipje, maar het gezicht is in de schaduw gehouden door de grote pet. Dit in tegenstelling tot het meisjesportretje uit 1991 (afb. 7). Het licht valt vol van links op haar gezicht en blonde haar, maar toch is de kaaklijn niet verdwenen en vooral de dunne, sprietige pony is knap gedaan.

Vanaf 1990 woont Albert-Jan Cool in Leiderdorp. De laatste tijd experimenteert hij vooral met werken in acrylverf en natuurlijk blijft hij zijn onderwerp *de kust* ook in die techniek trouw.

Afb. 6 Albert-Jan Cool, *Portret van Daan*, 1990, aquarel,
26 x 26 cm, collectie van de kunstenaar.

Afb. 7 Albert-Jan Cool, *Portret van Caramay*, 1991, aquarel,
35 x 35 cm, vervaardigd in opdracht.

BRONNEN

- Gesprekken met de kunstenaar.
- www.coolart.nl.
- Jan Ruys, *De Haan van Jan Kalsbeek* in *Over Oegstgeest*, april 2008.
- Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie (RKD) Den Haag.

Boekrecensie

DOOR PETER SIGMOND

Canon van Zuid-Holland. De geschiedenis van Zuid-Holland in 50 verhalen

Eindredactie: Roel Pots, 160 p. geïll.

€ 16,95. ISBN 978-90-77842-59-1

Het is alweer vijf jaar geleden dat het rapport van de Commissie Ontwikkeling Nederlandse Canon onder voorzitterschap van prof. dr. Frits van Oostrom verscheen. Vijftig vensters van de Nederlandse geschiedenis, vooral bedoeld voor het onderwijs; 50 begrippen en personen die iedere Nederlander zou moeten kennen. Een stevige discussie ontbrandde over nut en noodzaak van de canon en over de keuzes van de Commissie. Eén van de gevolgen was in ieder geval dat in heel Nederland initiatieven werden ontwikkeld voor meer specifieke canons. Wie op www.regiocanons.nl klikt, komt 41 regionale en lokale canons tegen met meer dan 1500 vensters. En dat zijn dan nog alleen maar de officieel registreerde canons. Overigens de Oegstgeester canon ontbreekt op deze site! Misschien waren we te snel want onder de voortvarende redactie van Freek Lugt en Marise Spieksma-Boezeman en uitgegeven door de VOO verscheen al in 2007 de *Canon van Oegstgeest, episodes uit de geschiedenis van een dorp*. Een prachtig boek dat voorzag in een behoefte; een tweede druk liet niet lang op zich wachten. Nu is ook de canon van Zuid-Holland verschenen, uitgegeven door het

Erfgoedhuis Zuid-Holland. In het voorwoord stellen de samenstellers dat van alle Nederlandse provincies het provincie-gevoel in Zuid-Holland waarschijnlijk het slechtst ontwikkeld is. De digitale versie van de canon van Zuid-Holland, die in 2009 werd uitgebracht, riep echter volgens het Erfgoedhuis zoveel reacties op dat besloten werd ook een gedrukte versie het licht te doen zien om het Zuid-Hollandbewustzijn verder te versterken. Of een boek daar werkelijk iets aan kan veranderen, waag ik te betwijfelen maar het streven heeft in ieder geval een aardige publicatie opgeleverd. Het boek is, zoals dat heet, 'rijk geïllustreerd'. En dat is nog te zuinig uitgedrukt want de ruimte die aan illustraties is besteed, overtreft vele malen die van de tekst. Dat is mooi maar toch jammer want de informatie die nu wordt verstrekt, is erg summier en soms wat kort door de bocht. Ik prefereer in dat opzicht onze eigen canon.

Vaak wordt de nationale geschiedenis 'hollandocentrisch' genoemd waarmee bedoeld wordt dat in de geschiedenisboekjes weinig recht wordt gedaan aan de geschiedenis van de andere provincies. Zo wordt altijd de indruk gewekt dat er geen stadhouders waren in de Republiek in de stadhouderloze tijdperken. Niets is natuurlijk minder waar: Friesland en Groningen hadden hun eigen stadhouders, de zogenoemde Friese Nassaus, waarvan ons huidige koningshuis afstamt. Wie de Zuid-Hollandse canon leest, bekruipt inderdaad het gevoel dat het over de nationale geschiedenis gaat. Dat is wel verklaarbaar. Ondanks de splitsing van Holland in Noord-Holland en Zuid-Holland in 1840 (in de canon verhaal nr. 37) bleef het zuiden van Holland het dichtstbevolkte deel van het land met daarin het regeringscentrum Den Haag. En zo passeert een veelheid aan nationale (of moet ik zeggen Zuid-Hollandse) hoogtepunten

de revue, allemaal vensters die onder een andere titel ook in de nationale canon zijn terug te vinden: de Romeinen, de graven van Holland, Erasmus, de Statenbijbel, Spinoza, Johannes Vermeer, de moord op de gebroeders De Wit, de Waterlinie, bloembollen en meer recent de groei van Rotterdam, de Tweede Wereldoorlog en de Watersnoodramp. Zijn er dan helemaal geen typisch Zuid-Hollandse onderwerpen? Zeker wel. De kruittramp in Leiden, De Haagse (schilder)school, de trekvaart Haarlem-Leiden, de TU Delft, de Van Brienoordbrug en natuurlijk: de Kuip. En, om nog eens een verrassend item te noemen: de grootste moskee in Nederland (en Europa) staat in Rotterdam en de eerste in Den Haag. Of het allemaal onderwerpen zijn die iedere Zuid-Hollander in zijn bagage paraat moet hebben, betwijfel ik maar het zijn wel allemaal vensters die de mogelijkheid bieden om dieper in de nationale en Zuid-Hollandse geschiedenis te duiken. Overigens lijkt het enthousiasme voor het fenomeen canon wat af te nemen en misschien is de Zuid-Hollandse loot wel de laatste aan de canonboom. In het rapport van Van Oostrom adviseert de commissie na vijf jaar de canon te herbezien. Dat zou dan dit jaar moeten worden opgepakt. Veel beweging in die richting valt bij de politiek nog niet te bespeuren. Misschien voldoet deze mooi vormgegeven canon van Zuid-Holland wel. En tot slot de hamvraag: komen wij met Oegstgeest in de Zuid-Hollandse canon eigenlijk voor? Jawel. In verhaal 4 '*Het Christendom komt: Willibrord landt nabij het huidige Katwijk*' zijn enige alinea's gewijd aan de Willibrordkerk (het Groene kerkje) in Oegstgeest. En op pagina 62 worden Endegeest en Oud-Poelgeest genoemd als voorbeelden van buitenplaatsen die op middeleeuwse restanten werden gebouwd. Daar moeten we het mee doen.

Lezersreacties

Meer wetenswaardigheden over de boombank van de Julianalaan

Graag wil ik even reageren op een tweetal artikelen in uw kroniek betreffende de boombank van de Julianalaan. In uw laatste uitgave van mei 2011 beschrijft de familie Veldhuizen het relaas van de bank terecht: de bank werd verplaatst naar het Bos van Wijckerslooth en heeft jarenlang gestaan op de plaats, beschreven door de familie van Veldhuizen. De boom die erin stond verpieterde langzaam maar zeker en de bank werd steeds meer gebruikt in de zestiger en zeventiger jaren als 'hangplek'. Er werden vuurtjes in gestookt en later ook vuurwerk in afgestoken, dat kwam de bank niet ten goede! Totdat op een dag mijn broer en ik brokstukken van een – door rotjes – verwoeste bank in de vijver zagen liggen. Mijn broer heeft de brokstukken uit de vijver opgevist en mee naar huis genomen (Klein Curium aan de Rhijngesterstraatweg). In de tuin heeft hij – onder aan een vensterbank – de brokstukken

weer aan elkaar gemetseld en u ziet het resultaat: een oorspronkelijke boombank die nu tot in lengte van jaren dienst mag doen als bloemenbak! *Inigo van Woerden*

De molens van Monet, een speelse improvisatie?

Het voorjaarsnummer van *Over Oegstgeest* (mei 2011) opende met een uitgebreid artikel over de schilderijen die Claude Monet in en om Oegstgeest heeft geschilderd.

Op de voorpagina is het bloembollenveld met molens nabij Rijnsburg te zien: de watermolen *Hoop Doet Leven* op de voorgrond en korenmolen *De Vlinder* daarachter. Op bladzijde 6 is te lezen dat de auteurs er van uitgaan dat Monet zijn gezichtspunt iets naast de Almondeweg bij het Oegstgeesterkanaal koos.

Op een topografische kaart uit 1850 zijn de watermolen en de korenmolen ingetekend. Zowel de loop van de Oegstgeesterweg als die van het Nieuwe Kanaal bevestigen mijns inziens dat het betreffende schilderij vanaf de brug moet zijn geschilderd.

Een voorzichtige analyse van het uitzicht doet mij vermoeden dat Monet beide molens *naast* elkaar – een speelse improvisatie – op het canvas heeft neergezet in plaats van *achter* elkaar, zoals ze eigenlijk stonden als men

er van uit gaat dat hij dit schilderij vanaf de brug heeft gemaakt.

Afb. 1 Deel van de topografische kaart uit 1850 (Nationaal Archief). Het Nieuwe Kanaal is tien jaar daarvoor gegraven. Op de kaart zijn de beide molens en het Groene Kerkje aangegeven en ook, in geel, de Oegstgeesterweg (1), de watermolen Hoop Doet Leven (WM), en de korenmolen De Vlinder (KM).

tegen het einde van de 18e eeuw langs de oude Rijnsburgse Vliet was gebouwd, werd eind jaren dertig van de vorige eeuw afgebroken.

Meer bijzonderheden over de stenen watermolen *Hoop Doet Leven* zijn te lezen in het tijdschrift *Over Oegstgeest*, september 1993. De schepradmolen, met 'een vlucht' van 15,60 m en een middellijn van 3,80 m, werd gebouwd in 1783 en is één van de oudste poldermolens van Rijnland. De *Hoop Doet Leven* stond aan de noordzijde van de Kamphuizer polder en was tot 1930 als windmolen in gebruik (werd daarna elektrisch aangedreven). In 1999 is de molen verhuisd naar een nieuwe plek aan de Haarlemmertrekvaart, tussen de rijksweg A44 en Voorhout, daar waar de oude Elsgeesterweg door de Trekvaart, aangelegd in 1657, werd afgesneden. De molen had geen functie meer en stond de uitbreidingen van Flora Holland in de richting van het Oegstgeester Kanaal in de weg. Het is nu een toeristische attractie geworden. *C.E.S. Arps*

Afb. 2 Watermolen Hoop Doet Leven, 1783, op zijn huidige standplaats in de Elsgeester polder langs de Haarlemmertrekvaart aan het eind van de Elsgeesterweg.

De achterpagina van dit tijdschrift wordt gebruikt om een bijzonder moment van het afgelopen halfjaar in beeld te brengen. Dat kan van alles zijn: een door de Vereniging Oud Oegstgeest ontvangen schenking, zoals een foto, een schilderij of een briefwisseling; een opmerkelijke verbouwing van een huis; een 100-jarige Oegstgeestenaar; een verenigingsjubileum. Alles kan 'In Beeld' gebracht worden zolang het maar iets met de historie van ons dorp te maken heeft.

In Beeld

Met regelmaat ontvangt De Vereniging Oud Oegstgeest schenkingen van leden en niet-leden die met de geschiedenis van Oegstgeest te maken hebben. Recent ontving de vereniging een wel héél opmerkelijk geschenk, namelijk een doopjurk gedragen door één of meer van de twaalf kinderen van burgemeester J.G.M. van Griethuijsen.

De schoonmoeder van VOO-lid mevrouw A. Brandt was bevriend met de jongste dochter van burgemeester Van Griethuijsen en via deze weg is de doopjurk bij de VOO terecht gekomen. Een tweede doopjurk die uit de familie van Van Griethuijsen stamt is, samen met een doopkussen en draagjurk, geschonken aan het Gemeentemuseum Den Haag.

Van Griethuijsen was van 1897 tot 1900 gemeentesecretaris en van 1900 tot 1930 burgemeester van Oegstgeest. Enkele gebeurtenissen tijdens zijn burgemeesterschap waren de ingebruikneming (bij zijn installatie) van het Gemeentehuis in het Wilhelminapark op 28 februari 1900 en van het Sanatorium Rhijngeest (later Jelgersmakliniek) op 1 januari 1903; de vervanging van de laatste petroleumlampen voor de openbare verlichting door gaslantaarns (1911); de komst van de elektrische tram naar Katwijk en Noordwijk (1911 resp. 1912) en de eerste elektrische straatverlichting (in 1926 in de Kerkbuurt). Op 1 januari 1920 werd het grondgebied van Oegstgeest en het inwonertal aanmerkelijk verkleind door verlegging van de grens met Leiden ten behoeve van de te bouwen Raadsheren en Vogelbuurt.

Op 15 februari 1930 nam Van Griethuijsen op 73-jarige leeftijd afscheid als burgemeester van Oegstgeest.

Hebt u iets dat u graag 'In Beeld' wilt brengen? Stuur dan een bericht aan de redactie: Julianalaan 5, 2341 EN Oegstgeest of mail naar redactie@oudoegstgeest.nl